

Dušan Dragosavac

AZ IDŐSZERŰ NEMZETI ÉS NEMZETKÖZI PROBLÉMÁK AZ AVNOJ NEGYVENEDIK ÉVFORDULÓJÁN

Az AVNOJ törvényesítette szocialista forradalmunknak a JKP programja alapján létrejött eredményeit. Ez részét képezte egy folyamatnak, mint ahogyan háború utáni alkotmányaink is az AVNOJ határozataiban megfogalmazott forradalmi fejlődésnek és kontinuitásnak az alkotóelemei.

Mind a JKSZ programja, mind pedig eddigi alkotmányaink méltányosan foglalkoztak a munkás- és osztályjelleggel, a nemzeti kérdéssel, tehát szociális és nemzeti vonatkozásokkal egyaránt.

A mai értelemben vett nemzetek kialakulásáig az elméletben és a gyakorlatban különböző nézetek konfrontálódtak, kezdve a polgáriaktól a szocialistákig, a nemzetek közötti megértés és egyetértés hirdetőitől a sovinszta és rasszista elméletekig. Számptalan könyvet és tanulmányt írtak a nemzetekről. A szakirodalom nagy része a XIX. századot a nemzetek századának tartja, amelyhez szorosán kötődik a feudalizmus felszámolása, a francia és más polgári forradalmakhoz fűződő modern nemzeti egység gondolata.

Világméretekben ez még inkább vonatkozhatna a huszadik századra, illetve az európai burzsoá gyarmattartó országok elnyomása alatt élő népek nemzeti felszabadító mozgalmaira, amelyeket a munkásmozgalom nemegyszer részesített támogatásban.

A nemzeti kérdés a jelenlegi körülmények között is — mind a kapitalista, mind a szocialista országokban — kiéleződhet és még mindig időszzerű a kommunista pártok körében és a munkásmozgalomban, amelyek szintén eltérő álláspontot és gyakorlatot érvényesítenek.

Különböző nyugati funkcionalista teoretikusok szerint a nemzet legfontosabb jellemzője az állampolgárok politikai közösségét képező állam. Elismerik a legnagyobb nemzet dominanciáját, igazságtalanul viszonyulnak a kisebb népek, nemzetiségek, nemzeti kisebbségek etnikai csoportok gondjaihoz.

Hasonló szemléletet képvisel számos kelet-európai szerző is, amikor a nemzet legfontosabb jellemzőjének az állami és politikai rendszert

tekinti. A szocialista nemzet fogalma tulajdonképpen a legnagyobb nemzet dominanciájának védelmét jelenti számukra.

A nemzeti kérdés és a nemzetek közötti problémák azért is időszerűek, mert a lakosság viszonylag jelentős része nemzetiségileg vegyes lakosságú államokban él. A mai fejlődés következtében mind tarkább képet mutat a lakosság összetétele.

Ez még inkább kielezi a nemzetek, a nemzeti egyenjogúság, a tolerancia, az együttműködés, az együttélés és az internacionalizmus helyénvaló megítélésének kérdését.

Mi a történelmileg adott korszerű nemzetből indulunk ki: érvényesülésének és a nemzetek közötti együttműködésnek a kérdését a munkáspártok csak akkor oldhatják meg eredményesen, ha a marxizusból, a munkásosztály történelmi érdekeiből indulnak ki.

Együttműködésük alapfeltétele a nemzeti egyenjogúság. A marxisták éppen ezért folytatnak harcot a burzsoázia és intézményei, illetve mindazok ténykedése ellen, akik türelmetlenséget szítanak és ellentéteket támasztanak a népek között.

A nemzeti kérdés a mi számunkra, társadalmunk számára is időszerű. Még vannak olyan erők, amelyek az objektíve adott feltételek, a társadalom nemzeti összetétele és rétegződése alapján, az osztályjelleg és a nemzetközi erőviszonyok közepette is megkísérelnek manipulálni az elmaradott tömegek egy részével, s nemcsak a múltban, hanem manapság is más nemzeteket hibáztatnak minden nehézségért. A nemzetek fejlődését külön-külön is méltányló marxista nemzetszemlélet alapját a nemzeti egyenjogúság és az egyenjogú nemzetek kapcsolatteremtése képezi.

Minden egyes ország gazdasági és társadalmi viszonyai döntő szerepet játszanak a nemzeti viszonyok helyes megoldásában, a nemzetközi munkásmozgalom internacionalizmusának érvényesítésében és a felszabadító mozgalmak kapcsolatában. A munkásmozgalomban a marxista nemzetszemlélet mellett szociáldemokrata, sztálinista és más nézetek és gyakorlat is jelen van a nemzeti kérdés megoldásában. A szociáldemokraták és a sztálinisták a tömbpolitikát támogatva mind elméletben, mind gyakorlatban egy-egy nép vagy nemzet szuverenitásának a korlátozása mellett foglalnak állást. Ezzel ellentétben a valódi értelemben vett marxisták a haladó mozgalmak, pártok és országok teljes egyenjogúságát és szuverenitását szorgalmazzák.

A klérus képtelen belenyugodni a szekularizációba — az egyház és az állam, az egyház és a közoktatás szétválasztásába —, továbbra is illetékesnek tartja magát világi kérdésekben, beleértve a nemzeti kérdést is, türelmetlenséget szít a nemzetek között és a szocializmus különböző válfajait támogatja.

Még haladó, szocialista orientációjú emberek, sőt kommunisták sem mindig közelítenek helyesen a nemzeti és a vallási kérdésekhez. Egyesek szerint különböző állami intézkedésekkel mindez könnyen és gyorsan megoldható; mindent ideiglenesnek, átmenetinek tartanak, sőt mi

több a vallást azonosítják a nemzet fogalmával, ami lényegében véve a klérusnak kedvez. Hisz amennyire reakciósak a különböző háborúk, olyannyira reakciósak a hívők és ateisták összetűzései is.

A munkásmozgalom még hosszú időn át szembesül ezekkel a kérdésekkel, ezért érdemes velük mind elméletileg, mind gyakorlatilag foglalkozni. Megoldásuk a szocializmus fejlődésétől, a munka társításától és a munkán alapuló jövedelemszerzéstől függ, hiszen ez határozza meg korszerű értelemben vett nemzetünk érvényesülését, egyenjogúságát, internacionalizmusát és az osztályszempontból jogfosztott, nemzeti elnyomás alatt élő népekkel való együttműködését.

Ez a lényege tömbellenes el nem kötelezett politikánknak és a fejlődő országok felszabadító mozgalmaival való folyamatos együttműködésünknek.

A fejlődés meghatározott szintjén a társadalmi szükségletek, a termelőerők fejlődése, a munkamegosztás, a piac, az etnikai, kulturális, gazdasági és politikai tényezőkkel együttesen járult hozzá a korszerű nemzetek kialakulásához. A mai értelemben vett nemzet polgári fejlődés eredménye, amely a kapitalizmus időszakában változásokon ment át, de nem szűnt meg a tőkés társadalommal együtt. A nemzetté válás nagyjelentőségű az integráció szempontjából, amely ekkor már sokkal szélesebb, mint a feudalizmusban, s nemcsak a nemzeti, hanem a nemzetközi szférákra is kiterjed, kihatással van a nemzetközi munkamegosztásra, a nemzetközi piaci viszonyok fejlődésére, az országok nyitottságára és együttműködésére. A nemzeti tudat, a kultúra, a technika, a technológia és a kereskedelem gyors fejlődésnek indul, s így a nemzetek mellett mindinkább kifejezésre jutnak a nemzetközi tényezők. A feudális elszigeteltséghez képest fokozott mérvű a fejlődés és a kapcsolatteremtés. A korszerű nemzeti államok — vonatkozik ez mind a kapitalista, mind a szocialista társadalmakra — a nagymérvű anyagi és szellemi fejlődés ellenére is viszonylag zárt társadalmak. A mai társadalmi fejlődés gazdasági és kulturális téren egyaránt gyorsabb változásokat, fokozottabb nemzetközi munkamegosztást, az emberek és eszmék dinamikusabb áramlását teszi szükségessé. A szuverenitás kialakulásával nemzetközi és nemzeti méretekben is növekszik a kölcsönös függőség, fokozódik a munkamegosztás. A felívelő fejlődés nemzetközi téren szükségesszerűvé teszi a nyitást, a különböző tevékenységi területek kapcsolatteremtését.

Az általános fejlődés megköveteli, hogy a különböző társadalmi és politikai berendezésű országok a jelen égető társadalmi kérdéseinek megoldása érdekében intenzív tevékenységet fejtsenek ki a békés egymás mellett élésért. Korunk legsürgetőbb gondja a szuverenitás, az autonómia, a kapcsolatteremtés és az integráció.

Mindezt a termelőerők jelenlegi szintje és eredményes továbbfejlesztésük teszi elkerülhetetlenné, de magával vonja ezt maga a tudományos-műszaki forradalom is. A hatalmas infrastrukturális létesítmények stb. szükségesszerűvé teszik az eszközök, a tudomány és a technika nagymérvű

koncentrációját. A munkamegosztás világméretű továbbfejlesztése kihátással volt és lesz a nemzetgazdaságra. A fejlődés két egymással párhuzamos és szoros kapcsolatban álló folyamat kibontakozását teszi szükségessé: egyrészt a népek szuverenitásra és autonómiára való törekvését, másrészt pedig egymáshoz közeledését és integrálódását. Minderre kedvező hatással van a hagyományos gyarmatbirodalmak összeomlása és a szocializmus fejlődése, amely világszerte mindinkább a tömegek eszméjévé és társadalmi gyakorlatává válik. Ezek a folyamatok döntő fontosságúak a mai világ alapvető ellentmondásainak és ellentéteinek — a fejlettek és a fejletlenek közti hatalmas különbségek, a nagymérvű gazdaság és a nyomorral határos szegénység — feloldása szempontjából. Ezeknek a problémáknak a megoldását mind a fejlettek, mind a fejletlenek békés fejlődési törekvései kilátásba helyezik, különösen pedig a szocialista irányvétel fejlődése teszi szükségessé, de érdekében áll minden egyes ország munkásosztályának és dolgozóinak is. Döntő fontosságú a kultúra, a technológia, a tudomány és általában véve a társadalmi tudat továbbfejlődése szempontjából is, beleértve mindazt, ami haladó és a munkásosztály történelmi érdekét képezi. A mai társadalmak fejlődése törvényszerűen a népek szuverenitása és autonómiája irányában hat, miközben egyre nyitottabbá válnak és fokozódik az egymáshoz való közeledésük. Ez kihatással van az egyenjogúság, de a kölcsönös függőség és felelősség tudatosodására is. Az ember, az áru és az eszmeáramlás egyre jobban felgyorsul. A nemzetek és az országok egyre nyitottabbakká válnak. Egyes országok, egyes területek vagy vidékek elzárkózása nem más, mint a múlt maradványa. A jövő az egyenjogúságé, a nyitottságé, az egymáshoz közeledése és az integrációs folyamatoké.

A népek szuverenitása, egyenjogúsága, kapcsolatteremtése és integrálása egyetemes emberi értékévé válik. Minden nép érdeke figyelmet érdemel, függetlenül nagyságától, fejlettségétől és társadalmi-politikai rendszerétől. Az új sikeres harcot folytat a régivel, számtalan társadalmi, gazdasági, politikai és egyéb ellentmondást és érdeket küzdve le. A mai világ még telítve van megrázkódtatásokat előidéző nemzeti, vallási, osztályjellegű és egyéb ellentétekkel. Kisebb-nagyobb háború, forradalmak, ellenforradalmak mennek végbe, nyílt vagy leplezett kizsákmányolás folyik. Ma az osztályellentét — az elnyomottak és az uralmon levők, a proletariátus és a burzsoázia közötti ellentét — a legkiélezettebb minden osztálytársadalomban. A fejlettebb országokban — amellett, hogy kizsákmányolják a fejletleneket — ez a kérdés kevésbé kiélezett, de ugyanakkor rendkívül fontos kérdésnek számít az irányítás és a munka kapcsolata. A mai világ égető gondja a kizsákmányolás felszámolása, ami történelmi fejlődésünk legfőbb céljai közé tartozik. A népek és nemzetek egymáshoz közeledése még mindig osztálykeretek között megy végbe, s ez rendkívül megnehezíti a kedvező folyamatok kibontakozását. Az egész folyamatra két ellentétes törekvés jellemző. Egyrészt a szabad, független népek harcot folytatnak az általános egyenjogúságért, az osztálytársadalom és a nemzeti elszigeteltség túlhaladásáért, más-

részt viszont az imperialista és egyeduralmi törekvések egyenlőtlen viszonyokat szorgalmaznak. Mindenképpen az előzőeké a jövő, az utóbbiak pedig — még ha jelenlétük meghatározó is — egyre anakronikusabbá és kilátástalanabbá válnak. Mindez az egyes országok és a mai világ társadalmi-gazdasági, politikai, kulturális és egyéb erőviszonyaiból következik. Ilyen körülmények között a kiutat a munkásosztály harcában, minden egyes ország és nemzet kizsákmányolt és jogfosztott, de haladó erőiben kell keresnünk, mégpedig abból a marxi álláspontból kiindulva, hogy a népek közötti kizsákmányolás felszámolásának a kizsákmányolás egy-egy népen belüli megszüntetése az előfeltétele, mert csak ez vezethet a népek egyenjogúságához, kölcsönös pedig közeledéséhez és integrálódásához. Csak ily módon küzdhető le az osztály- és nemzeti kizsákmányolás, a gazdasági, politikai, eszmei, kulturális és egyéb hegemonizmus mind az egyes nemzeteken és országokon belül, mind pedig nemzetközi téren. A kedvező átalakulások máris nyilvánvalóak, intenzitásuk következtében világméretű folyamatokká válnak. A marxista ideológiára alapozott osztályharc mellett, hogy a munkásosztály történelmi érdekét képezi, egyben nemzeti és internacionalista, autonóm és kölcsönviszonyban álló folyamat. A másik, a tőkés állami és etatista változat elmélyíti a válságot, nem oldja meg a problémákat és nagy veszéllyel jár mind a békére, mind az emberi haladásra nézve. A nemzetek közötti közeledéshez, kapcsolatteremtéshez és integrációhoz rendkívül fontos a munkásosztály szempontjain alapuló marxista nemzettudat. A nemzeti, s így a nacionalista tudat is még túl erősen érezteti hatását korunk társadalmában. Az előző — ha marxista szempontból valorizáljuk — pozitív, mert alapjában véve az emberiség és a népek szabadságát és egyenjogúságát tartja szem előtt. A másik viszont reakciós, a kizsákmányolás, a dominancia és az egyenlőtlenesség forrása. A kapitalizmus fejlődése során létrejött korszerű nemzetek túlhaladására nem kerül sor a szocialista forradalom győzelmével. A társadalmi problémák nem a mai társadalmak nemzeti jellegéből adódnak, hanem a jelenlegi nemzetek osztályszerkezetéből. A mai értelemben vett nemzetek kialakulása óta a nemzeti kérdést illetően kétféle nézet érvényesül.

Az egyik a polgári világnézet, amely a feudális társadalmi rend elleni harc idején, a nemzeti és nemzetközi piaci viszonyok kialakítása során pozitív szerepet játszott, de a kapitalizmus fejlődése során egyeduralmi törekvéseivel, a nemzeti türelmetlenség szításával és sovinizmusával nemegyszer népiirtáshoz vezetett.

A másik a munkásság marxista világnézete, amely saját nemzetén belül folytat küzdelmet az egyenjogúságért, a kizsákmányolás felszámolásáért, a tolerancia érvényesítéséért, a népek és a nemzetek internacionalizmuson alapuló egyenjogú kapcsolatteremtéséért. A munkásosztálynak és élcsapatának a jelenlegi fejlettségi szinten az a történelmi feladata, hogy a marxista ideológiai érvényesítésével megváltoztassa mindazokat a társadalmi viszonyokat, amelyek kizsákmányoláshoz, hegemoniához vezetnek, s hogy olyan viszonyokat alakíthasson ki, ame-

lyek megszüntetik a nemzeteken belüli és a nemzetek közötti elnyomatást. Mindaz, amit az emberek valamely nemzet tagjaiként tudományos, kulturális, vagy egyéb területen értek, nemcsak nemzeti, hanem általános emberi vonatkozásban is értéknek számít. Ezek az eredmények nemcsak egy nép körében, hanem nemzetközi méretekben is felszámolják a mitikus és maradi társadalmi tudatot. A haladó erőkre hárul az a történelmi feladat, hogy a népek és a nemzetek egyenjogúsága, szabadsága és szuverenitása alapján támogassák és előmozdítsák egymáshoz való közeledésüket és társulásukat. Az integráció feltétele az emberek és a népek szabadsága és egyenjogúsága, az osztályok túlhaladása. A kultúra, a technika és általában véve az emberi eredmények társadalmi rendszertől függően szolgálhatnak reakciós vagy haladó erőket, törekvéseket. A fasizmus példázza legjobban, hogy miként válik a rasszista céloknak alárendelt kultúra egy reakciós politikai elmélet és gyakorlat kifejezőjévé, hogy csap át a saját ellentétébe, a barbárság legszélsőségesebb változatába. A fasiszta „kulturális” intézmények és a fasiszta „kulturális munkások” hatalomra kerülésük idején mindent megtettek, hogy elfogadjassák a fajelméletet, és mind elméletileg, mind gyakorlatilag alárendeljék magukat egy olyan reakciós érdeknek, amely a durva erőszakban és a különböző nemzetiségű embermilliók halálában csúcsosodott ki.

Mivel a nemzet reális társadalmi és történelmi kategória, ezért a nemzeti értékek, az egyenjogú és kölcsönös kapcsolatban álló nemzetek marxista értékmérője lehet. Minden nemzet körében és nemzetközi téren is harcot kell folytatni az elmaradott, reakciós és sovinizta nézetek ellen, amelyek gyanút keltenek más nemzetek iránt, másoknál mindent rossznak tartanak, képtelenek felfedni a haladó erőket, még ha azok túlsúlyban is vannak. Minden sovinizmus elleni küzdelem, amely elhanyagolja a nemzeti érzéseket, a kulturális és a gazdasági életet, a nyelvet és a többi nemzeti értéket, jóindulata ellenére is csak illúzió, a marxista nemzetszemlélethez semmi köze sincs. A történelem azt bizonyítja, hogy a sovinizmus a tényleges nemzeti értékek érvényesítésével és a marxizmuson alapuló reálpolitikával minden nemzet körében eredményesen leküzdhető. Egy olyan több nemzetiségű közösségben, mint Jugoszlávia, igen lényeges, hogy egyetlen nemzet vagy nép emancipációja se kerüljön összeütközésbe más nemzetekével, sem pedig az ország egységével. Aligha engedhetjük meg egyik vagy másik népnek, vagy nemzetnek, hogy bizalmatlan legyen a többi, vagy az egész ország iránt, mert ilyen esetben nem az illető nemzet vagy a munkásosztály érvényesüléséről van szó, hanem sovinizmusról. A haladó erőknek a munkásosztály és a nép egyenjogúságát, szabadságát, kapcsolatteremtési és integrációs törekvéseit szem előtt tartva itthon és a nagyvilágban egyaránt állandó harcot kell folytatniuk mind a hegemonizmus, mind a szeparatizmus, mind pedig az elzárkózás ellen. A társult munkában dolgozók egyenjogúságának, a nemzetek és a nemzetiségek egyenlőségének, a társadalmi-politikai folyamatok és a szocialista demokrácia fejlődésének, a népek egymáshoz való közeledésének, a burzsoá kizsákmá-

nyolás, a monopol jellegű igazgatás és az osztálytársadalom túlhaladásának legfontosabb anyagi, társadalmi és politikai előfeltétele a társadalmi tulajdon és az öngazgatás.

Mindannyiunk számára ismeretes az a régi igazság, hogy a külpolitika tükrö a belpolitikának, s a kettő egyazon politika két oldalát képezi.

A szocialista Jugoszlávia és a Jugoszláv Kommunista Szövetség külpolitikája az egyenjogúságon, autonómián, a szuverenitáson alapuló belpolitika és a haladó forradalmi felszabadító mozgalmakkal való együttműködés eredménye. A Kommunista Szövetség az egyenjogúság harcosa, s nemcsak az országhatáron belül, de regionális és nemzetközi méretekben is a világ tömbökre való felosztása ellen és a demokratikus nemzetközi viszonyok kialakításáért küzd. Lényegében véve a termelőszeközök társadalmi tulajdonára, az egyenjogú nemzetek és nemzetiségek öngazgatására és társult munkájára épülő jugoszláv belpolitika képezi a különböző népekkel, országokkal, pártokkal kialakított kapcsolat, egyenjogú és demokratikus viszonyok alapját. Az aktív és békés egymás mellett élésnek, az el nem kötelezett politikának, a Kommunista Szövetségnek, az összes munkás-, kommunista- és forradalmi párttal, valamint felszabadító mozgalommal való együttműködésnek a lényege abban a vitathatatlan igazságban rejlik, hogy csak szabad és egyenrangú nemzetek, országok valósíthatnak meg eredményes együttműködést szabadság és egyenrangúság alapján, s integrációjukat nem korlátozzák sem a tömb-, sem pedig az államhatárok.

A marxisták a mai értelemben vett nemzetet a történelmi fejlődés meghatározott szintjén létrejött gazdasági, osztályjellegű, etnikai, nyelvi, kulturális stb. közösségnek tekintik. Éppen ezért oldják meg manapság eredményesebben a nemzeti kérdést a haladó felszabadító és szocialista mozgalmak.

Lényeges dolog egyes országokon belül és országok között pontosan elhatárolni a nemzetet a nacionalista vonatkozásoktól, mert ez rendkívül fontos az internacionalizmus, a nemzetközi munkásmozgalom és általában a felszabadító mozgalmak közötti szocialista szolidaritást illetően.

A Jugoszláv Kommunista Szövetség és a többi szervezett szocialista erő számára igen lényeges a szocialista öngazgatás kiépítése, a forradalom továbbfejlesztése, nemzeteink és nemzetiségeink afirmációja, ill. a jugoszláv nemzetek és nemzetiségek azon tudatának a kialakítása, hogy az élet és a munka terén valamennyiüket csak a közös érdekek vezérelhetik, valamint mindazoknak az együttműködési formáknak a szorgalmazása, amelyek nemcsak a népek sajtóságos, de egész hazánk közös szocialista előrehaladását is szolgálják.

A nemzeti kérdés marxista értelmezése szerint a nemzetek nemcsak autonómiával és szuverenitással rendelkeznek, hanem nyitottak is. A JKSZ egyértelműen kimondta, hogy a nemzeteket nem lehet egyetlen vonatkozásukban — így gazdasági téren sem — korlátozni. Amíg lesznek mai értelemben vett nemzetek, lesznek nemzeti, illetve a mi körül-

ményeink között köztársasági és tartományi gazdasági szférák. A termelőerők és a technológia korszerű fejlődése, az objektív gazdasági törvényszerűségek, a gazdaságosság követelménye, a nemzetek közötti együttműködés és együvé tartozás a társultmunka-szervezetek megfelelő munkamegosztásának kialakítását sürgetik, mégpedig nemcsak egy-egy köztársaságon és tartományon, hanem az egész országon belül, s ezáltal a nemzetgazdaságok között is. Mindez szükségszerűvé teszi a munka- és eszköztársítást, ugyanis nagyobb gazdasági kezdeményezésekre enélkül nemcsak a köztársaságokban és tartományokban, hanem az egész országban sem kerülhet sor, ami viszont alapját képezi az eredményes gazdasági és politikai együttműködésnek is.

A kizsákmányolás felszámolásának alapját képező társadalmi termelőeszközök és az állam szerepének társadalmasítása egyben nemzeteink és nemzetiségeink testvériségének és egységének az előfeltétele is. A munkának az ország egész területére kiterjedő társítása és egységesítése szoríthatja háttérbe a munkaeszközök állami, polgári és csoporttulajdonát, a tartományi és köztársasági tőkét. A nemzeti, köztársasági és tartományi gazdasági szférát illető szemléleti különbségekkel kapcsolatosan két Marxra hivatkozó álláspontra hívnám fel a figyelmet. Az egyik a nemzeti kérdést gazdasági kérdésnek tekinti, amely nélkül a nemzet csupán kulturális autonómiára szűkülne le, ahogyan azt az osztrák marxisták megfogalmazták.

A másik szerint a mi körülményeink között nincs értelme nemzetgazdaságról beszélni, mivel szocialista nemzetközösséget alkotunk, amely nemzetiségileg igen vegyes.

Ezeknek a nézeteknek az egyoldalú és teljességet nélkülöző értelmezése akár szeparatista vagy unitarista jellegű nacionalizmushoz vezethet. Ha az első alapján a köztársasági, illetve tartományi tőkéből kiindulva tagadjuk a termelőeszközök társadalmi jellegét, akkor álláspontunk szeparatista lehet Jugoszlávia irányában, unitarista és egyeduralmi törekvésű a köztársaságokon és a tartományokon belül. Ha a második szerint a nemzetet tagadó elvont internacionalizmusból indulunk ki, akkor az unitarizmushoz és egyeduralmi törekvéshez vezet. Ilyen egyoldalúan értelmezve sem az egyik, sem a másik alapján nem lehet áttekinteni a népek és a dolgozók szuverenitását és egyenjogúságát vagy kapcsolatba hozni az osztályjelleggel a nemzetivel. Ezek az állami vagy polgári tulajdon alapján kialakult nézetek alkalmatlanok a társadalmi tulajdon lényegének és összegezésére, nem mutatnak rá a szocialista állam valódi jellegére sem, amelyet úgy kellene megszervezni, hogy az öngazgatás fejlődésével elhaljanak hagyományos funkciói és társadalmasodjon a politika is. Leginkább a magántőke, az állami és csoporttulajdon, s a nekik megfelelő ideológia eredményezi a népek és nemzetek szuverenitásának a dolgozók szuverenitásával való összetévesztését. Ez nem az osztály- és a nemzeti jelleg kapcsolatát és humánus szintézisét biztosító társult munkából, a népek és a nemzetek szuverenitásának egységéből indul ki.

A Jugoszláv Kommunista Szövetség marxizmuson alapuló programja számára a soknemzetiségi jelleg és a nemzetgazdaság nem ellentétes kategóriák, mert a társadalmi termelőeszközök nem egyének, nem is csoportok, sőt nem is a legnagyobb nemzetek tulajdonját képezik, hanem az emberi és nemzeti emancipáció anyagi alapját. Mindenki számára azonos módon kell hogy biztosítsák a munkában és az igazgatásban való részvételt, a nemzetek és a népek egyenjogúságát. A nemzeti egyenjogúság anyagi alapja azonos módon van jelen minden társultmunka-alapszervezetben, helyi közösségben, községben, tartományban, köztársaságban és a szövetségben. Csak a társadalmi tulajdonban levő termelőeszközök alapján integrált gazdasággal szüntethetjük meg a régi burzsoá és etatista tulajdonviszonyokat. Ez vezethet a nemzeti és a többi előjog megszüntetéséhez. Ilyen értelemben a nemzetgazdaság kifejezés nem a legnagyobb, a legfejlettebb nemzet vagy nemzetiség tartományi vagy köztársasági tulajdonjogi kategóriája. Igaz azonban, hogy jelenleg még létezik olyan etatista és tulajdonjogon alapuló állami, köztársasági és tartományi tőke, amely — többek között — az integrációval ellentétesen hat. Ezt az egész ország munkájának és eszközeinek a társításával és integrálásával kell túlhaladnunk.

A Jugoszláv Kommunista Szövetség programja és a JSZSZK alkotmánya alapjaiban meghatározta, hogyan haladhatjuk túl egyes csoportok birtoklási monopóliumát, sőt az egyes nemzetek, köztársaságok és tartományok monopóliumát is. Szocialista öngazgatású társadalmi rendszerünkben a nemzetgazdaságok nem a legnagyobb nemzet vagy nemzetiség, illetve tartomány vagy köztársaság tulajdonát képező állami gazdaságok. A régi tulajdonviszonyok még igen jelentős maradványai tanúsítják, hogy a szocializmus Jugoszláviában nem eléggé fejlett. Az öngazgatás fejlődésével a nemzetgazdaság mindinkább a munkaszervezetek, társadalmi-politikai közösségek dolgozóinak, az ország nemzeteinek és nemzetiségeinek közös gazdaságává válik, s így mindenki egyenlő alapon veheti ki a részét az irányításból, de egyenlőek lesznek a szocialista öngazgatás egységes rendszeréből következő egyéni és társadalmi érdekeket szolgáló kötelezettségek is. Mindennek a termelőeszközök társadalmi tulajdona és a jogokat, de az állampolgárok, a nemzetek és nemzetiségek kötelezettségeit is meghatározó társadalmi igazgatás képezi az alapját.

Hazánk szocialista politikai rendszere olyan szakaszba érkezett, amikor háttérbe kell szorítani a tőkés viszonyok minden szinten — jelenleg különösen a köztársaságokban és a tartományokban — kifejezésre jutó negatívumait, az állami bürokrácia jogainak hangsúlyozását; a munkásosztály történelmi érdekei és az egyenjogúságon alapuló integrációs folyamatok mellőzésére irányuló törekvéseket. Amint az integrációs folyamatok a társult munka talajára kerülnek, gyengülni fog mind az állami, köztársasági, tartományi és szövetségi etatizmus, ami leginkább a szocializmussal ellentétes zártság túlhaladására hivatott szocialista öngazgatású politikai rendszer fejlődése szempontjából lényeges. Ha sor

kerülne a nemzeti, illetve köztársasági, tartományi és regionális határok közé való bezárkózás fokozására, akkor ez a szocializmus végét jelentené.

Mivel a jugoszláv társadalom még osztályjellegű és viszonylag fejletlen, a Kommunista Szövetség és a többi szervezett szocialista erő útján mindent meg kell tenni az osztályjellegű kizsákmányolás és a nacionalista szemlélet túlhaladásáért, hogy a nemzetek egyenjogúságának érvényesülésével egyre közelebb kerüljenek korszerű értelemben vett nemzeteink és nemzetiségeink.

A szocialista öngazgatású társadalmi rendszer fejlődése magával vonja az ország nemzeti és nemzetiségi egyenjogúságának, testvériségének és egységének a magasabb szintre emelését is. Létrejönnek annak a feltételei, hogy mindenki egyenjogúan vegyen részt az államigazgatásban, függetlenül attól, hogy melyik nemzetről vagy nemzetiségről, kisebb vagy nagyobb népcsoportról van-e szó, hisz a marxisták számára a nemzetek és nemzetiségek jogainak és kötelességeinek esetében nem a létszám a döntő, hanem az egyenjogúság humánus elve. Méltányolnunk kell Leninnek azt a nemzeti egyenjogúsággal kapcsolatos nézetét, hogy a kisebbségek nemzeti egyenjogúságát jobb elsózni, mint sóltanul hagyni.

A nacionalisták mindent a polgári nemzetállamban, az államiságban látnak, a munkásosztály, a dolgozók és a kommunisták pedig a szocializmusban. Az állami funkciók társadalmazása, valamint az összes nép és nemzet államigazgatásban való egyenrangú részvétele által elhaló szocialista állam azonos jogokat és kötelezettségeket biztosít valamennyi polgára számára, s ez még jobban kidomborítja minden nemzet és nemzetiség munkásosztályának a dolgozók történelmi érdekei megvalósulásában betöltött szerepét. Az ezzel kapcsolatos félreértések, az államnak és az államiságnak a munkásságtól és az osztályjellegtől való elhatárolása ideológiai és politikai rövidzárlatra vall.

Ugyanilyen zavar támad az objektív társadalmi ellentmondásokat kifejező társadalmi és osztályellentéteket illetően. Ezeknek az ellentéteknek nagy része a tényleges helyzetet tükrözi, s a tudomány, a kultúra, az ideológia és a politika mindennapi gyakorlatában hordozóik is vannak. Az osztályharc és társadalmi eredményei a jövőben is a tényleges erőviszonyoktól függnék, tehát a Kommunista Szövetség és a többi szervezett szocialista erő rátermettségétől, attól, hogy mennyire képesek ezt a folyamatos harcot a szocializmus, az öngazgatás fejlődésének érdekébe állítani. Ezt a küzdelmet nem lehet egyenes vonalúan felfejleszteni. Nem viheti sikerre sem a puszta empirizmus, sem pedig a szocializmustól, a forradalomtól és az öngazgatástól elvonatkoztatott ideológia és tudomány. Az osztályellentéteknek nem kell túlzott jelentőséget tulajdonítani, de a lebecsülésük is veszélyekkel jár. Már viszonylag hosszabb ideje jelen van ez a gyakorlat és ezek a nézetek. Éppen ezért van szükség a társadalmi erők helyes megítélésére, egymáshoz való viszonyuk kiértékelésére és a munkásosztály történelmi érdekeinek az érvényesítéséért folytatott eszmei-politikai harcra, a termelőeszközöknek és a politikának

a társult munka és az öngazgatás fejlesztése útján való társadalmasítására.

A Jugoszláv Kommunista Szövetségnek folyamatosan szembe kell helyezkednie minden olyan törekvéssel, amely valamely országot, nemzetet vagy pártot nemzetközi viszonylatban vagy az országon belül a többihez képest előtérbe helyez. Különböző nemzetek vagy nemzetiségek kommunistáinak az egymással való szembeállítás, illetve egyesek favorizálása enyhén szólva olyan avantgardizmus, amely lehetővé teszi a nacionalizmus behatolását a Jugoszláv Kommunista Szövetség soraiba. Jugoszlávia kommunistái egységes fegyveres forradalmuk és szocialista országépítésük közös programja alapján számoltak le mind a múltban, mind manapság az osztályellenséggel, a nacionalizmussal, mégpedig mindenki a maga területén, a saját környezetében: közös összefogással pedig a JKSZ-ben. De tény az is, hogy sem külön-külön, sem pedig közösen nem sikerült végérvényesen felszámolni a nacionalizmust.

A Jugoszláv Kommunista Párt, illetve a Jugoszláv Kommunista Szövetség a kommunistákat mindig a nép részének tekintette és annak alapján ítélte meg őket, hogy milyen tekintélyük van környezetükben, de ugyanakkor azt az álláspontot képviselte, hogy a kommunistáknak egyik vagy másik nemzet tagjaiként való kiemelése beszűkíti egyéniségüket és tevékenységüket. Úgy véli, hogy a nemzeti hovatartozásukat hangoztatók könnyen engedményeket tehetnek a nacionalizmusnak, sőt a rabjává is válhatnak.

A saját környezetük és nemzetük érdekeiért küzdő kommunistáknak a Kommunista Szövetség programja és a marxizmus elvei alapján kell munkálkodniuk az összes dolgozó, minden nemzet és nemzetiség egyenjogúságának és szabadságának a megvalósításáért. Nincs olyan köztársaságunk, tartományunk, vagy vidékünk, ahol tevékenységével ne lenne jelen valamely nemzetünk vagy nemzetiségünk egy-egy kommunistája, s ugyanez vonatkozik köztársaságainkra, tartományainkra, hazánk egészére és az egységes Jugoszláv Kommunista Szövetségre. Az osztályellenség ellen küzdve mindannyian a szocialista társadalmi rendszer fejlesztésén munkálkodnak. Éppen ezért ahogyan nincs értelme a kommunistát elkülöníteni saját népétől, illetve nemzetiségétől, attól a környezettől, ahol él és dolgozik, ugyanúgy nem volna értelme annak sem, hogy bármely társadalmi-politikai és államközösség helyi, nemzeti keretek közé zárkózzon és a kommunistákat a szocializmusért folyó harc munkás- és osztályjellegétől elkülönítve csak a nemzeti vonatkozásokat helyezze előtérbe vagy fordítva. A mi körülményeink között a nemzetek és a nemzetiségek csak az öngazgatás, a marxizmus és az osztályszemlélet alapján, az öngazgatású szocializmust építve érvényesülhetnek. A gyakorlat mind a világban, mint Jugoszláviában az bizonyítja, hogy az anyagi fejlődés — lett légyen a szocialista jellegű is — nem szorítja háttérbe a nemzeti kérdést, hanem éppen ellenkezőleg, a társadalmi fejlődés a mai körülmények között fokozott mértékben hoz felszínre egyes nemzeti vonatkozásokat, mindenekelett azért, mert fel-

lelhető az osztályjellegű kizsákmányolás és egyenlőtlenség. Ezért a JKSZ számára mind a múltban, mind manapság a nemzeti kérdés megoldásának az volt az egyik legfontosabb feltétele, hogy azt át kellett hatnia a munkásosztály történelmi érdekeinek. A szocializmus fejlődése lehetővé teszi a nemzetek közötti káros konfrontációt és a különböző nemzetiségű és közösségbe tartozó kommunisták közötti ellentétek áthidalását, s a rendelkezésre álló erőknél a szocializmus szolgálatába állítását. Ha mindezt elhanyagoljuk, akkor súlyos gondok merülhetnek fel például annak kapcsán, hogy népszavazáskor ki minek vallja magát; ki hogyan használja a nemzeti jelvényeket; hogy miként viszonyulunk egyes kiemelkedő személyiségek állásfoglalásaihoz, a nyelvi kérdéshez stb.

Minden valamirevaló tudományos eredmény és tudós, kultúra és kultúrmunkás, irodalom és író, forradalmár, valamely forradalom vagy osztály eszmei irányítója — ha ténylegesen nagyot alkotott — a regionális, nemzeti és államhatárok fölé emelkedik. Mindaz, ami valamely nemzet kultúrájában, tudományában értékes, az nemzeti vonatkozásait érvényesítve egyben Jugoszlávia rangját is emeli a világban. Egyenesen káros és lehetetlen volna a nemzeti értékeket kiszűrni hazánk és a világ tudományából, kultúrájából és forradalmi változásaiból. Éppen ellenkezőleg, állandóan nyitottnak kell lenni, eredményeinket bíráló elemzéseknek kell alávetni, s ugyanilyen bírálónak kell viszonyulni másokhoz is. Ha ezekhez a problémákhoz megfelelő szakszerűséggel, az emberi és nemzeti egyenjogúság figyelembevételével közelítünk egy több nemzetiségű közösségben, ha a társadalmi problémákat nemcsak szakmai és tudományos szempontból, hanem a humánus szemszögéből is megítéljük, akkor nem lehetnek áthidalhatatlan akadályok, függetlenül attól, hogy az illető közösség tagjai azonos, hasonló vagy más nyelven beszélnek-e, hogy egymás között milyen mértékben vegyültek el, vagy milyen kulturális örökséggel rendelkeznek.

Sajnos, a mi társadalmunk sem mentes a nacionalista, sőt rasszista jelenségektől, amelyek azokban a válságos pillanatokban ütnek fel a fejüket, amikor lanyhul a politikai és párttevékenység. A nacionalisták ilyenkor igyekeznek sötét céljaik szolgálatába állítani egyes tudományágakat, különösen a történelmet, a néprajzot, a régészetet, a nyelvészetet, a hit-tudományt stb. Beigazolhatják akárhányszor, hogy hova és melyik nép telepedett le először, honnan eredezteti magát valamely nép vagy nemzetiség, attól még reakciónak számít minden olyan törekvés, amely a faj, a nemzet, a földrajzi térség „megtisztítására”, etnikailag „tisztá” lélettér létrehozására stb. törekszik. A Kommunisták Szövetsége és a többi szervezett szocialista erő a tudományos munka és az alkotótevékenység szabadságának biztosítására törekszik, mert csak maga a szigorúan vett tudomány szolgálhatja humánus céljait. Ugyanakkor nemcsak a tudomány, hanem a dolgozók és az egész nép alapvető érdeke, hogy megakadályozza a nacionalizmus mindennemű történelmi, régészeti, néprajzi, nyelvészeti vagy egyéb formában történő térhódítását.

Szocialista öngazgatású társadalmunk alapvető meghatározója, hogy

önigazgatóként minden dolgozó, állampolgár teljesen egyenrangú, függetlenül attól, hogy mely néphez vagy nemzetiséghez tartozik, népe honnan veszi tényleges vagy kigondolt eredetét, vagy hogy milyen uralkodói voltak a történelem folyamán. Égető kérdésünk és hosszú távú feladatunk, hogy a valamikor természetes vagy féltermészetes gazdasági viszonyoktól függetlenül munkahelyet biztosítsunk valamennyi dolgozónk és a felnövő nemzedékek számára, továbbfejlesszük nemzeti, öngazgatói és állampolgári egyenjogúságon alapuló szocialista öngazgatói rendszerünket, s általában véve fejlesszük dolgozóink szocialista demokratikus viszonyait. Ennek a folyamatos tevékenységnek különösen munkába álláskor kell kifejezésre jutnia, vagy amikor a dolgozó új környezetbe kerül, hogy ott ideiglenesen vagy tartósan megtelepedjen.

Szintén időszerű feladat az ország különböző vidékeinek egyenrangú fejlesztése és a termelőerők gazdaságosabb területi megoszlása, természetesen a nemzeti, köztársasági és regionális egyenjogúság figyelembevételével. Ki kell küszöbölnünk mindazokat a körülményeket, amelyek nyomást gyakorolhatnak az emberek lakóhelyének, foglalkoztatásának megváltoztatására, különösen a nem gazdasági jellegűeket, s ezzel egyidőben változásokat kell eszközölni a társadalom szerkezetében, hogy mindenkor és mindenütt szabad mozgásteret és egyenjogúságot biztosítsunk állampolgáraink számára. Főlegesen problémát csinálni abból, hogy valamely népet vagy nemzetiséget teljesen vagy részben dolgoz fel valamely kiadvány, elfogadhatatlanok az ezzel kapcsolatos, egymástól igen eltérő mércék. Mindezt eszmei-politikai szempontból problematikus emberek teszik, mert csak ilyenektől származhat az az elmélet, hogy egyes nemzetiségeinknek Jugoszlávián kívül van az államuk, az egyes köztársaságainkban kisebbségben levő népeinknek pedig más köztársaság a hazájuk.

Minden téren szembe kell helyezkednünk az ellenséges jelszavakkal, beleértve az „avantgarde” jellegűeket is, mert valójában csak reakciónak minősíthetjük őket, ha valamely köztársaság vagy tartomány, nemzet vagy nemzetiség megerősödését hirdetik egy másik vagy az egész jugoszláv közösség kárára.

Már a Kommunista kiáltvány kimondta, hogy a forradalom szempontjából az a lényeges, hogy a munkásosztály megdöntse a burzsoá rendszert és megszerezze a politikai hatalmat. Már akkor világos volt, hogy a munkásállam, a proletárdiktatúra lényege az, hogy kinek a hatalmáról van szó, melyik osztály kerül uralomra. Ezzel kapcsolatban idézzük a *Kommunista kiáltványt*:

„Amilyen mértékben megszűnik az egyik egyén kizsákmányolása a másik által, olyan mértékben szűnik meg az egyik nemzet kizsákmányolása a másik által. A nemzeten belüli osztályellentéttel együtt a nemzetek egymással szembeni ellenséges magatartása is eltűnik.”

Szocialista forradalmunk következtében túlhaladottakká váltak az országon belüli határok. Jugoszláviát állandó jellegű szocialista társa-

dalmi-politikai berendezésű államközösségnek tekintjük. Ugyanis minél következetesebben fejlesztjük egyenjogúságot és összetartást biztosító szocialista öngazgatású társadalmi rendszerünket, annál szilárdabb lesz hazánk.

Pártunk tevékenysége elsősorban a termelési viszonyok megváltoztatására és a termelőerők fejlesztésére kell hogy irányuljon. Szocialista forradalmunk továbbfejlesztése, a munkásosztály történelmi érdekeinek érvényesítése és a szocialista öngazgatás fejlődése a jelenlegi hazai társadalmi és politikai erőviszonyok közepette, de világviszonylatban is a szubjektív szocialista erők szervezettségétől, eszmei-politikai és akcióegységétől függ.

Szocialista társadalmunkban a munkásosztály még nem vált minden nemzet és nemzetiség, illetve az egész ország vezető erőjévé. A termelőerők és a termelési viszonyok még nincsenek olyan szinten, hogy automatikusan a munkásosztály egységéhez, nemzetünk és nemzetiségeink testvériségéhez és egységéhez vezetnének. Ellenkezőleg, még mindig fellelhetők azok az osztálytársadalmi és államtulajdonosi maradványok, területi felosztásra összpontosító, etatista és technokrata szemléletek, amelyek háttérbe szoríthatják munkásosztályunk történelmi érdekeit és a jugoszláv társadalom szocialista jellegét. A Kommunisták Szövetségének a forradalom továbbfejlesztése során állandóan a régi maradványok leküzdésére kell törekednie, mert, ez a feltétele, hogy a munkásosztály élcsapataként osztályhelyzetét érvényesítve minden egyes nemzetünk és nemzetiségünk sajátos és közös érdekeit képviselje. Szocialista forradalmunk fejlődésének elsőrangú feladata munkásosztályunk társadalmi, gazdasági és politikai egységének a kialakítása, mégpedig a munka- és eszköztársítás, az áru, az emberek, az eszközök, a kultúra és az eszmék szabad áramlása útján. Amennyiben ez a folyamat nem bontakozik ki, akkor ez egyben megkérdőjelezi a Kommunisták Szövetség avantgarde jellegét és történelmi feladatát is.

Mindennemű nemzeti elnyomás és hegemónizmus felszámolásának feltétele, hogy a forradalmi fejlődés az osztálytársadalom túlhaladására irányuljon. A köztársaságok és a tartományok viszonyát nemegyszer antagonisztikussá tevő, a különböző öngazgatási és nemzeti érdekek összeegyeztetését megnehezítő állami tőke a forrása a még felmerülő nemzetek közötti problémáknak és a nacionalizmus időnkénti veszélyes politikai térhódításának. Csak a termelőeszközök kapitalista vagy állami tulajdonának a következetes túlhaladásával juthatunk el a nacionalizmus felszámolásához, a testvériség és egység megszilárdításához, az országon belüli egyenlőtlenségek kiküszöböléséhez. A jugoszláv társadalom még nem minden téren vált szocialista társadalommá, mert a termelőeszközök társadalmi jellege még csak kialakulóban van. A társadalmi szektor munkája és munkaeszközei még nincsenek kellő mértékben tárítva, még mindig megvan, és még sokáig létezni fog a magánszektor, amely alkalmas a kapitalista viszonyok felújítására, tehát nemcsak a régi maradványaival, hanem annak az újratermelődési lehetőségeivel is

számolni kell. Az ország anyagi és társadalmi fejlődésének nem minden formája jutott el olyan fejlettségi fokra, hogy lehetővé tenné a nemzeti kérdés egyik vagy másik — ma már történelmi múltként kezelhető — vonatkozásának feltárását.

A Jugoszláv Kommunista Szövetség programja a marxizmusból, a munkásosztály történelmi érdekeiből és a nemzeti egyenjogúságból kiindulva úgy véli, hogy a nemzeti egyenjogúság napjainkban egyike a leglényegesebb társadalmi céloknak és a békeharcnak. Csak egyenjogúság alapján lehet eredményes együttműködést kialakítani a népek között és egymáshoz közelíteni őket. A nemzeti egyenjogúság igen fontos szerepet tölt be a demokrácia fejlődésében, az embereknek a szocializmus megvalósítására irányuló törekvésében és általában véve a nemzetek és nemzetiségek gazdasági, kulturális, politikai és egyéb területen kifejezésre jutó progresszív kapcsolatteremtésben. A népek önnön uralkodó osztálya általi kizsákmányolásának a túlhaladása hangsúlyozott szerepet tölt be a szabad, egyenjogú emberek és népek kapcsolatteremtésében. A népek szuverenitása az egyenjogú és sokoldalú együttműködés mellett kölcsönös függőséget is jelent. Függetlenségen, egyenjogúságon és szabadságon alapuló együttműködést csak közös érdekek alapján lehet létrehozni. Minden egyenjogú tényezőnek érdekében áll a kölcsönös kommunikáció és a társadalmi élet minden területére kiterjedő együttműködés. Az egyenjogúság szöges ellentétben áll a gyámkodással, az atyáskodással és az alárendelt viszonyokkal.

A Jugoszláv Kommunista Szövetség a politikai, gazdasági és egyéb területeken érvényesülő függetlenség tudatában úgy véli: egy ilyen kapcsolat minden nép és ország számára lehetővé teszi, hogy a kölcsönös együttműködés, az egyenjogúság és a kölcsönös megértés alapján bontakozzon ki, s ez jellemezze a bilaterális és multinacionális kötődéseket is. Az egyenjogúság szocialista emberi és nemzetek közötti szolidaritást jelent mind az országban, mind pedig nemzetközi téren a különböző népek és nemzetek szocialista, munkás- és nemzeti felszabadító mozgalmával.

Függetlenségen — nemzetközi téren — egyenjogú társadalmi és nemzeti viszonyokat értünk. A szocializmussal ellentétben állnak mindazok a törekvések, amelyek következtében valamely nép, nemzet vagy ország másokra kényszeríti akaratát vagy érdekeit. A függetlenség és az egyenjogúság manapság egyben a határok nyitottságát, a kapcsolatteremtés felvételét, az egymáshoz közeledést is jelenti, ugyanis ez vezet a népek és egyének érdekeinek egyenjogúságon alapuló — nyelvtől, társadalmi, nemzeti, kulturális és egyéb sajátosságoktól — független összefonódásához.

A társadalmi haladáshoz és a szocializmus építéséhez azonos módon képes hozzájárulni minden nép. A kommunisták az emberek, a nemzetek és a népek önállóságáért és függetlenségéért küzdve mind az országban belül, mind nemzetközi téren harcot folytatnak az elszigetelődés, a partikularizmus ellen.

Hazánk kommunistái döntő ellenállást tanúsítottak a fasizmussal szemben, és sikeresen megvédték nemzeteink és nemzetiségeink állampolgári és nemzeti érdekeit, részt vettek az antifasiszta front harcaiban; és bekapcsolódtak az antifasiszta koalícióba. Amikor hazánk nemzetinek és nemzetiségeinek kommunistái 1948-ban ellenállást tanúsítottak Sztálin politikájával szemben, az egy olyan hegemonista törekvéssel való szembehelyezkedés volt, amely károsan hatott a szocializmus fejlődésére. A sztálini politika döntően kihatott egyes országok Sztálint követő kommunistáinak az elzárkózására és a szocialista országoknak a szomszédekhez való viszonyára, valamint a világban elfoglalt helyére. Ez a politika védekező állásba kényszerítette a kapitalizmussal szemben mindazokat az országokat, amelyekben győzedelmeskedett a szocialista forradalom. Ez a politika a népek, a szocialista országok függetlenségének tagadását jelentette, és a különböző politikai rendszerű országok békés egymás mellett élésének el nem ismerését hirdette.

A sztálinizmus még a szocializmust építő népek egymáshoz közeledésének és kapcsolatteremtésének a legelemibb feltételeit is veszélyeztette. Függetlenül attól, hogy a munkásságra, a proletár internacionalizmusra hivatkozott, lényegében teljesen ellentétben állt azzal. Hatalmas károkat okozott a szocializmusnak. Tagadta a szocializmus kiépítésének különböző lehetőségeit, minden tekintetben szegényebbé tette a szocializmust. A sztálini politika egy időben a III. Internacionálé útján kényszerítette elméletét és gyakorlatát a kommunista pártokra, majd a második világháború befejeztével a Tájékoztató Iroda által igyekezett folytatni és kiterjeszteni ezt a politikát a szocialista országok egymás közötti kapcsolatára is.

Sztálinnak a Jugoszláv Kommunista Pártra és a szocialista Jugoszláviára gyakorolt nyomása mindazoknak a szocialista demokratikus elveknek a mellőzésében jutott kifejezésre, amelyek egy szocialista társadalom legfontosabb jellemzői. A sztálinizmus felszámolása a szocializmus újjászületését hozta magával. A sztálinizmus felszámolásához való határozatlan viszonyulás és egyes szocialista országoknak a többi szocialista ország belügyeibe való katonai és egyéb beavatkozása, valamint a különböző kommunista pártokra gyakorolt nyomás nagy károkat okozott a szocializmusnak.

A szocialista országoknak és a kommunista pártoknak szocialista értékrendjüket kell szembeállítaniuk a kapitalizmussal és általában a kizsákmányoló rendszerekkel. Ennek sikere pedig attól függ, hogy mennyire alapul az egyenjogúság figyelembevételén, minden egyes nemzet, kommunista párt és szocialista ország sajátosságainak az elismerésén.

Az említett gyakorlattal szembeni ellenállás mindig is forradalmi volt. A szocialista forradalom és maga a szocializmus olyan haladó társadalmi folyamat, amely egyidejűen osztály-, nemzeti és nemzetközi jellegű.

A Jugoszláv Kommunista Szövetség rövid időn belül nemzetközi elismerésben részesült a sztálinizmussal szembeni kiállásáért. A sztálinistáknak az a törekvése, hogy ezt a politikát „nemzeti kommunizmusnak”

bélyegezzék, nagy hatalmi törekvéseikből következett és minden szempontból antimarxista. Vereséget szenvedett Sztálinnak az a kapitalista mintára kialakított elmélete, hogy a szocialista országok és a kommunista pártok egymás közötti viszonyának az erős államok hegemoniáján kell alapulnia. Ezen még számos kommunista és munkáspárt, illetve szocialista állam nem tette túl magát. A kapitalizmus egyenlőtlen viszonyokat alakított ki a nagyok és a kicsik, fejlettek és fejletlenek között, ami kizsákmányolással jár. A szocializmusnak mindezt túl kell haladnia, tehát le kell küzdenie a sztálinizmus negatív maradványait, mert azok alapjában véve az osztálytársadalom, a kizsákmányoló osztályok tartozékai.

A Jugoszláv Kommunista Párt és a Jugoszláv Kommunista Szövetség ereje abban mutatkozott meg, hogy helyesen mérte fel a történelmileg szükségszerű haladó irányvételt, marxista elemzés alá vette, majd forradalmi gyakorlatát kialakítva gazdagította a marxizmust. A sztálinizmus hibái a marxizmustól való eltávolodás következményei. Beigazolódott, hogy a sztálinizmus még hatalma csúcspontján is mély válságban volt. A Jugoszláv Kommunista Szövetség mind a múltban, mind a jelenben az egyenrangú együttműködés híve, beleértve a világ összes haladó erőivel kialakított szocialista és internacionalista szolidaritást. Hazánk sikraszáll a különböző országok és mozgalmak kölcsönösségén alapuló egyenjogú együttműködéséért, az aktív békés egymás mellett élésért.

A munkásosztály és az ország nemzeti érdekei nem engedhetik meg, hogy Jugoszlávia engedményeket tegyen a reakciós, fasiszta, fajgyűlölő és sovinszta rezsimeknek vagy erőknek. Éppen ezért állandóan ellentétben áll a reakciós eszmékkel és törekvésekkel. Kommunista Szövetségünk és az egész ország bilaterális és multinacionális együttműködést alakított ki az egyenjogúság alapján valamennyi haladó országgal, mozgalommal és párttal. Jugoszlávia mint tömbön kívüli el nem kötelezett ország az Egyesült Nemzetek Szervezete útján élénk regionális és bilaterális együttműködést folytat nagyszámú országgal, kormánnyal, számos párttal és mozgalommal. Mindennek az volt, és marad a feltétele, hogy az egyenjogúságon alapuljon, s nem a forma, hanem a tartalom a döntő.

A Jugoszláv Kommunista Szövetség és a szocialista Jugoszlávia számára elfogadható minden olyan bilaterális és multinacionális együttműködés, amely egyenjogúságon alapul, az összefogást, a békeharcot és a szocializmust szolgálja. Függetlenül attól, hogy a Jugoszláv Kommunista Párt egyes időszakokban előnyben részesítette az együttműködés egyik vagy másik formáját, ezt nem kizárólagosságból tette. Mindig is a felszabadító mozgalmak, a szocialista erők megerősödésének, a világbéke és a haladás ügyének lényegét tartotta szem előtt.

Kommunista Szövetségünk aktív résztvevője volt az európai kommunista pártok 1976-ban megtartott berlini értekezletének, mert az általános társadalmi haladás ügyét képviseli. Nem vett részt viszont egyes

európai kommunista pártoknak az 1980-ban Párizsban megtartott értekezletén, mert az a tömbpolitika árnyékában zajlott le.

Az előző nagy visszhangra talált világszerte és kedvező hatással volt a kommunista és munkáspártokra. Az utóbbi úgy múlt el, mintha meg sem tartották volna. Pártunk, a Jugoszláv Kommunista Szövetség a saját marxista programja és a JSZSZK alkotmányából kiindulva alakítja ki külpolitikai tevékenységét és nyilvános alapokra helyezett együttműködését a világ haladó pártjaival és mozgalmaival.

A JKP számára mi sem volt természetesebb 1948-ban, mint a Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottsága levelének és a Tájékoztató Iroda határozatának, valamint a Jugoszláv Kommunista Párt válaszainak a közzététele. Ezzel szemben a kommunista pártok többsége hosszú időn át szinte sehol sem tette közzé a JKP választ az említett levélre és határozatra, sem pedig a Jugoszláv Kommunista Párt egyéb dokumentumait. Ez arra utal, hogy a sztálinizmus rabjaként, védekező állásba helyezkedve szemet hunytak a valótlanságok és a vádaskodások felett, de machiavellista politikájuk előbb-utóbb csődöt mondott.

A Jugoszláv Kommunista Szövetségnek a munkásmozgalmakkal kialakított együttműködése és a JSZSZK külpolitikája egyre nyitottabbá teszi pártunkat és szocialista közösségünket. Mindez ellentétben áll az egoizmussal, a nemzeti bezárkózással, szűkkeblűséggel és az országnak a világtól, a Kommunista Szövetségnek pedig a munkás és felszabadító mozgalmaktól való eltávolodásával.

Hazánk és a JKSZ éppen ezért nem válhatott sohasem elszigeteltté.

Elszzerű és haladó bel- és külpolitikájával, a forradalom fejlesztésével jelentős helyet vívott ki magának az emberiség haladó erői között. Együttműködésre törekedett szomszédainkkal, függetlenül attól, hogy milyen a társadalmi berendezésük. Jelentős tényezőjévé vált a balkáni, a földközi-tengeri, az európai és általában véve a világ biztonságának és békéjének.

Mivel az egész balkáni térség nemzetileg és etnikailag igen vegyes képet mutat, így Jugoszláviában és a vele szomszédos országokban is különböző nemzetek és nemzetiségek élnek, illetve a polgári terminológia kifejezésével élve „nemzeti kisebbségek”, amelyet a szocialista frazeológia is átvett.

A szocialista Jugoszláviától — egy népfelszabadító háborúval és szocialista forradalommal a múltjában — teljesen idegen, hogy egyik nép elnyomja a másikat. Hazánk kommunistái hatalmas erőfeszítéseket tettek — s erre a jövőben is szükség lesz — annak érdekében, hogy Jugoszlávia minden nemzete és nemzetisége azonos jogokat élvezzen, azonos feladatai és kötelességei legyenek, függetlenül attól, hogy szlávok, vagy sem, kisebbek vagy nagyobbak, többé vagy kevésbé fejlettek. Ilyen értelemben Jugoszlávia számára lényegtelen, hogy milyen létszámú egyik vagy másik nemzet vagy nemzetiség, de az is, hogy ki milyen nemzetiségűnek vallja magát. A szocializmust következetesen építő ha-

zánkban teljesen lényegtelen, hogy hány nemzet alkotja, mekkora az egyes nemzetek és nemzetiségek létszáma.

A Jugoszláv Kommunista Szövetség és a Szocialista Jugoszlávia vezetősége következetesen síkraszáll az emberi jogokért, a népek, a nemzetiségek, illetve „nemzeti kisebbségek” jogaiért mind a szomszédos országokban, mind pedig világszerte. A Jugoszláv Kommunista Szövetség programja határozottan ellenzi a határok megváltoztatását, valamilyen „kisebbségi kérdés” megoldása érdekében. Közismert, hogy mennyi időnek kellett eltelnie ahhoz, hogy ezt legalább formálisan „elfogadják” a Helsinkiben megtartott együttműködési és biztonsági értekezleten. Sok idő kell még ahhoz, hogy ez az elvszerű álláspont a gyakorlatban mindenütt érvényesüljön.

Kommunista Szövetségünk sohasem teheti függővé egyik-másik nemzetünk vagy nemzetiségünk jogait és kötelezettségeit attól, hogy miként viszonyul egy szomszédos ország valamely nemzetünkhöz vagy nemzetiségünkhöz. Függetlenül attól, hogy a szomszédos országok kormányai milyen politikát folytatnak nemzetiségeik, illetve „nemzeti kisebbségeik” iránt hazájukban, Jugoszlávia nemzeteinek és nemzetiségeinek — azok dolgozóinak, termelőinek — egyenlőknek kell lenniük.

A Kommunista Szövetségnek az volt, és marad az álláspontja, hogy a jelenlegi világ mind összetettebbé, oszthatatlanabbá válik. A Jugoszláv Kommunista Szövetségnek létérdeke a világ felszabadító mozgalmainak és szocialista erőinek sikere. Harcukat maximálisan segíteni kell. A világméretű haladáshoz akkor járulhatunk a legnagyobb mértékben hozzá, ha Jugoszláviában fejlődik a szocializmus.

A nemzeti, állampolgári és emberi egyenjogúság szempontjából nem az állam és az önmagáért való államiség jelentős, hanem a hatalom munkásjellege.

Amióta a társadalom osztályokra bomlott, az államok osztályjellegűek, amióta pedig létrejöttek a korszerű nemzetek, az államok osztály- és nemzeti jellegűek. Minden államra az a legjellemzőbb, hogy melyik osztály érdekeit képviseli. Ettől függnek nemzetközi és belviszonyai. A JKSZ számára a tényleges hatalom a munkásosztály történelmi érdekein, a kizsákmányolás, az egyenlőtlenség és az elnyomatás felszámolásán alapul. A forradalom legfőbb célja az osztálytársadalom túlháladása. Ezért a Kommunista Szövetség számára nemcsak a hagyományos állami funkciók társadalmasítás útján való felszámolása fontos, hanem az osztályok elhalása és felszámolása is. A munkásosztály elsődleges történelmi feladata, hogy felszámolja az osztálytársadalmat, beleértve saját osztályjellegét is. A korszerű körülmények között osztályeszközként funkcionáló állam mind a múltban, mind a jövőben a hatalmon levő osztály érdekeit szolgálja.

Osztályszempontból minden állam meghatározott osztály diktatúrája, s ennek következtében a szocialista állam a proletariátus diktatúrája. A Jugoszláv Kommunista Szövetség programja a munkásosztály történelmi érdekét: az állam és az osztályok elhalását tartja szem előtt. A mi szo-

cialista államunk szervezete és tevékenysége a társadalmi termelőszeközök, a különböző tevékenységi területeket és irányítást egyesítő termelési viszonyok védelmét és érvényesülését szolgálja. Az osztályellenesség, az antikommunisták és a nacionalisták a polgári állam előnyeit hangsúlyozva támadják szocialista öngazgatású társadalmunk társadalmi rendjét és munkásjellegét.

Jugoszláviában a köztársaságok és a szövetség viseli magán az állam és a társadalmi-politikai közösségek jegyeit. Egyes köztársaságaink a területükön legtömegesebben élő népről, mások pedig földrajzi tájegységről kapták nevüket. Mindannyiuk közös jellemzője, hogy a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság egyenjogú alkotóelemei. Mivel a nemzetek léte olyan realitás, amivel számolnunk kell, ezek a területi egységek szocialista és nemzeti jellegűek is, de az ott élő összes nemzet és nemzetiség egyenlő jogokat élvez.

Manapság már egyes polgári államokban is magas fokú a nemzeti türelem. A szocialista államokban a polgáriakhoz képest nemcsak hogy magas fokú a nemzeti türelem, hanem osztályszemléletük lényegét is képezi, mert az egész rendszer a közvetlen szocialista demokrácia fejlesztésére irányul. Mivel a proletárdiktatúra nevében még a bürokrácia gyakorolja a hatalmat, amely elnyomja a polgári, felszabadító, de különösen a szocialista forradalom demokratikus eredményeit, ezért a munkásmozgalomban időszerűvé vált az államiság az emberi szabadság és demokrácia kérdése. Számos kommunista párt lemondott a proletárdiktatúráról. Egyesek magukévá tették a polgári demokrácia folyamánként létrejött többpártrendszert, amelynek nagy előnyei vannak a különböző katonai, fasiszta és diktatórikus jellegű rendszerekkel szemben. Egyesek viszont érintetlenül hagyják a polgári társadalom alapjait, amelyek lényege a népek belső és egymás közötti kizsákmányolása. Egyes kommunista pártok — pontosabban szólva, vezetőségük — viszont azt hangoztatják, hogy „ösznépi államukkal” túlhaladták a proletárdiktatúrát. Ezzel valójában tagadják az állam osztály- és nemzeti jellegét. A „népi állam” általános kifejezéssel napirendre térnek az osztály- és nemzeti problémák felett. Proletárdiktatúra és a munkásosztály történelmi érdekeinek érvényesítése helyett a bürokrácia gyakorol diktatúrát a munkásosztály felett különböző karizmatikus személyiségekkel az élén, amelyek közül egyesek — a forradalom stabilitása és folyamatossága jegyében — már most kinevezik utódaikat is.

A Jugoszláv Kommunista Szövetség programja és hazánk alkotmánya nemcsak — illetve nem elsősorban — az államformából, sem pedig a kapitalizmusból a szocializmusba való átmeneti időszak politikai rendszerének módszeréből és szervezeti formájából indul ki, bár ez is lényeges számára.

A szocializmusnak az átmeneti időszakban az államiság mellett a hatalom társadalmi és osztályjellegéből kiindulva társadalmi vonatkozásokot is kell tartalmaznia. A hangsúlyt mindinkább az öngazgatáson alapuló társadalmi-politikai közösségekre kell helyezni, mert ez fejezi ki a

szocialista állam osztályjellegét, amely egyrészt a munkásosztály történelmi érdekeit szolgálja, másrészt egyenjogúságot biztosít a társadalmi termelőeszközökkel dolgozók és az irányítók számára. A szocialista öngazgatás fejlődésének legfontosabb célja a szocialista demokrácia, a nemzeti és egyéb téren kifejezésre jutó egyenjogúság megvalósítása. A szocialista államnak az a feladata, hogy védelmezze és fejlessze a termelőeszközök társadalmi jellegét, a lakosság társadalmi, nemzeti és személyi jogait. Ezzel egyidőben le kell küzdenie a kizsákmányolást, a hegemonista törekvéseket, a fajgyűlöletet és a sovinizmust.

A Jugoszláv Kommunista Párt, illetve Kommunista Szövetségünk számára nem képezett áthidalhatatlan akadályt, hogy a marxizmusból kiindulva túlhaladottnak tekintse a marxizmus klasszikusainak egyes, a nemzeti kérdéssel kapcsolatos megállapításait, és hogy kijavítsa saját hibáit, tévedéseit. A marxizmust nem dogmának tekint, hanem folytonosan fejlődő tudománynak, aminek következtében a politikai rendszer módszerei és szervezetsége az adott társadalmi körülményekből következik, illetve azok által feltételezett, bár az országok és az egyes időszakok társadalmi osztályai és erői nem egyértelműen határozzák meg, s így elkerülhetetlen különbségek mutatkoznak. Ha valamely országban kedvezőek a politikai rendszer formái, módszerei és szervezetsége, akkor ezek gazdagítják a szocializmust, mint ahogyan a szocializmus fejlődése is kedvező kihatással van minden egyes ország haladó erőinek a megerősödésére.

A JKSZ marxista programja szempontjából rendkívüli jelentősége van egy olyan politikai rendszernek, amelyben a munkásosztály vezető szerepet tölt be, a többi osztállyal és réteggel egyenrangúan építi a szocializmust és gyakorol hatást az osztálynélküli társadalom kialakulásához vezető termelési viszonyokra. Egy szocialista ország kommunista pártjának egészen mások a feladatai, mint egy polgári állam kommunista pártjának. Már Marx és Engels is hangsúlyozta a munkáspártok polgári parlamentekben betöltött szerepének jelentőségét. Nem tekintették ezt szocializmusnak, de úgy vélték, hogy egyes szocialista elemek ily módon is elősegíthetik a társadalom fejlődését. A marxisták már régtől fogva letisztázták, hogy a szocializmus mind forradalom, mind evolúció útján létrejöhet, és egyik lehetőséget sem kell abszolutizálni vagy lebecsülni. Egyetlen párt, sőt egyén sem teheti csupán azt, amit akar, hanem csak azt, amit a realitások megengednek.

A Kommunista Szövetség programja nem viszonyult kizárólagosan a szocialista politikai rendszer különböző formáihoz és a szocializmus építésének eltérő módjaihoz. Méltányolja az eltérő történelmi, társadalmi, gazdasági, politikai és kulturális feltételeket, a tradíciót, a szokásokat stb. Gazdag gyakorlati tapasztalataink vannak a forradalmat és a forradalmi rendszerek különbözőségét illetően. Egyes társadalmak polgárháború, mások népfelszabadító háború, ismét mások pedig békés vagy viszonylag békés politikai harcok következtében jöttek létre. Különbségek mindig is voltak és lesznek a fejlettek és a fejletlenség, az ál-

talános elmaradottság ellen küzdők között. Nemcsak a múltban, de a jövőben is különbségek lesznek az olyan politikai rendszerek között, amelyekben a munkásosztály lassú fejlődés útján jutott el a szocializmus építéséig, és amelyekben a munkásosztály forradalmi harcok árán szerezte meg a hatalmat. Ugyanilyen különbség van a fejletlen és a gazdag forradalmi hagyományokkal rendelkező fejlett munkásosztály osztályharca között is. Ez szükségszerűen vezet a szocializmus építésének különböző formáihoz és útjaihoz, beleértve a nemzeti kérdés megoldását is.

Lényeges eltérés mutatkozik a nemzeti kérdés megoldásában például egy olyan országban, amelyben már korábban is jelen volt a nemzeti türelmesség és a népek aktív békés egymás mellett élése, és egy olyan társadalom között, amelyben jelentős szerepet kapott a sovinizmus, gyakorlattá vált a népirtás, amelyet csak forradalmi változással lehetett felszámolni, s mindezt követően a teljes egyenjogúság kialakítására törekszik. A szocialista forradalmak és a világméretű kibontakozó felszabadító mozgalmak következtében különböző formában jutottak kifejezésre a nemzeti kérdés megoldását és a különböző politikai rendszerek fejlesztését célzó politikai küzdelmek.

Az állam helye és szerepe társadalmi rendszerenként változik. A polgári társadalomban az állam a burzsoázia eszköze, a kialakult helyzet fenntartását szolgálja. A szocialista társadalmi rendszerben — szerepének társadalmisítása következtében — elhalásra van ítélve. Az a feladata, hogy védelmezze a többnyire államosítással társadalmi tulajdonba került termelőeszközöket. Mellesleg, a marxi elmélet szerint az államosításnak kellene a proletárállam utolsó önálló ténykedésének lennie. Ennek számos országban — beleértve Jugoszláviát is — kedvezőtlen következményei lettek, ugyanis az államosítást követően kialakult az államigazgatási apparátus által irányított állami tulajdon. Mindez kedvezőtlen hatással volt a társadalmi viszonyokra, a szocialista demokráciára, s így a nemzetek közötti viszonyra és a szocialista szolidaritásra is.

Az államalkotó nemzet az etatista rendszerek találmánya, s egyben a szocialista országok és a kommunista pártok közötti egyenlőtlen viszonyok forrása. Az etatizmus háborúhoz vezethet a szocialista országok között, katonai és egyéb beavatkozást válthat ki egy, vagy egy csoport szocialista ország részéről. Valamennyiünk számára ismeretesek a Varsói Szerződés egyes tagállamainak és más szocialista országoknak az ilyen beavatkozásai. Ilyen problémákkal szembesülnek egyes nyugati szocialista kormányok is. A hegemoniára való törekvés kielezi a viszonyokat, háborúba sodorja az országokat és a népeket. A szocialista, illetve kommunista kormányok katonai intervenciói és háborúskodásai arra utalnak, hogy vannak még hegemonista, sovinszta és rasszista törekvések. Az, hogy Jugoszláviában is gondot okoznak, sőt bizonyos időszakokban kieleződnek a nemzetek közötti viszonyok és a nemzeti kérdés, azzal magyarázható, hogy továbbra is jelen vannak és reprodukálódnak a régi viszonyok, nem eléggé fejlett a társadalom, nincsenek kellő mértékben társítva a termelőeszközök, alacsony fokú a munka- és eszköztársí-

tás. Az államkapitalizmus különböző elemeinek jelenléte kedvezően hat a politikai élet nacionalista jelenségeire, ezek az elemek szabály szerint akkor erősödnek meg, amikor az általános helyzetet ország- vagy világszerte válság jellemzi, különösen pedig amikor a politikai erők nem állnak történelmi feladatuk magaslatán, hanem az etatista társadalomszemlélet rabjaivá válnak.

Mivel az állam az osztálytársadalom produktuma és az uralkodó osztály eszköze, ezért a kapitalizmusból a kommunizmusba való átmenet időszakában a munkásosztály is igényt tart rá.

A szocialista forradalom nem szünteti meg az államot, mert nem áll módjában felszámolni sem az osztályokat, sem az osztályellentéteket. A szocialista társadalmak az államot eszközként használják fel a megdöntött kizsákmányoló osztállyal és a külső ellenséggel szemben. Államosítja a termelőeszközöket, viszont igen lényeges, hogy társadalmasításukra a kizsákmányolás túlhaladásával kerüljön sor, hogy öngazgatási termelési viszonyok alakuljanak ki, és hogy megkezdődjön az állam szerepének társadalmasítási folyamata. A gyakorlat beigazolta a szocialista állam szükségszerű elhalásával, illetve a funkciói társadalmasításával kapcsolatos marxista elméletet, valamint azoknak az anarchista elképzeléseknek a marxista bírálatát is, amelyek az állam megszüntetését, egy kispolgári-utópista illúzió alapuló „össznépi állam” létrehozását és az osztály nélküli demokrácia lehetőségét hirdették.

Külső és belső osztályellentétei miatt a korszerű osztálytársadalmi viszonyok eredményeként létrejött állam nem szűnik meg, hanem elhal, illetve társadalmasodnak funkciói. Ez egy olyan folyamat, amely a kapitalizmusból a kommunizmusba való átmenet egész időszakát jellemzi. Ebben az időszakban a szocialista állam jelentős, de időszakonként eltérő szerepet tölt be. Igen lényeges, hogy az egész időszakban a munkásosztály történelmi érdekeit, mindenekelőtt a nemzeti és nemzetközi kizsákmányolás felszámolását szolgálja, ami egyben valamennyi nemzet és nép alapvető érdeke. Ez is bizonyítja, hogy az osztály és nemzeti érdek milyen szoros kapcsolatban áll egymással.

A szocialista forradalom célja egy osztály nélküli kommunista társadalom létrehozása, aminek érdekében eszközként használja fel a szocialista államot. A szocialista forradalom a termelőeszközök társadalmasítása útján fejleszti az öngazgatást. Összekapcsolja a termelést és az irányítást, közvetlen szocialista öngazgatást alakít ki, és fejleszti a népek egyenjogúságát. Amennyiben a szocializmus eredményesebben szorítja háttérbe az osztályjellegű kizsákmányolás elemeit, a szocialista állam hatalmi szerepe is csökkenni fog. Mindinkább a szocialista társadalom védelmi tényezőjévé válik, amely a szabad dolgozók, állampolgárok, nemzetek és nemzetiségek egyenjogúságán, a politikai rendszer intézményeinek irányításába — beleértve az államirányítást is — való bekapcsolódásán alapul.

Hazai tapasztalataink azt bizonyítják, hogy a termelőeszközök társadalmasítása és az átfogó öngazgatás a szocialista társadalom megszilár-

dulásához vezet. Az említett folyamatok nélkül újratermelődnének a polgári és etatista elemek, pangás következne be, és fellazulnának a társadalmat összetartó erők. Az állami funkciók gyengülése vagy erősödése az osztályellentétek erősségétől és a külső nyomástól függ. A szocialistaellenes erőkkel való eredményes szembeszállás legfontosabb feltétele az összes állami funkció társadalmosítása. Az állam elhalási folyamata elsősorban nem a Kommunista Párt szubjektív akaratától, hanem mindenekelőtt a szocialista viszonyok fejlődésétől és a szocializmus társadalmi-gazdasági erőinek megizmosodásától függ. A Jugoszláv Kommunista Szövetség és a többi szocialista tényező legfontosabb feladata a szocializmus fejlesztése, a különböző osztály-, nemzeti és egyéb ellentétek folyamatos felszámolása.

A régihez való ragaszkodás és a dolgok voluntarista elhamarkodása egyaránt káros. Mind az egyik, mind a másik komoly kérdéseket vet fel és kárt okoz a forradalomnak. Forradalmunk fejlődése beigazolta, hogy állandó harcot kell folytatnunk a szocialista állam működésében felmerülő fenti két káros irányzat ellen.

Harcolnunk kell egyrészt a szocialista állam, s így a proletárdiktatúra ellen is támadást intéző, állítólag liberális, valójában pedig kapitalista és kispolgári törekvések ellen, amelynek a polgári ellenforradalom ellen küzdő munkásosztály gyengítése a célja. Másrészt viszont meg kell akadályoznunk, hogy az állam hatalmi tényezővé váljon a munkásosztály és a társadalom felett, mert ez gyengítené a munkásosztályt és a szocialista társadalomnak az állami politikára gyakorolt hatását.

Mivel társadalmunk osztályjellegű, még nagyon sokáig számolnunk kell az említett két irányzat jelenlétével. A kapitalizmus elemei, a tőkés és bérvizonyok a burzsoá restauráció és az ellenforradalom támasztékai, az államkapitalizmus elemei pedig erősítik az etatizmust. Mindkét irányzat gyengíti a szocialista demokráciát, tompítja a marxista társadalombírálat életét. Egy több nemzetiségű közösség esetében a kapitalista és etatista törekvések képezik a nacionalizmus gyökerét. Mindkét törekvés gyengíti a munkásosztálynak az osztály nélküli társadalom megvalósítására irányuló szocialista harcát. Mind az egyik, mind a másik nehézségeket támaszt, lelassítja a társadalmi termelőerők fejlődését és a termelési viszonyokat.

Kommunista Szövetségünk mint forradalmi szervezet nem riadhat vissza az ellenforradalmi erőktől, a szocializmust építve állandó harcot kell folytatnia minden kizsákmányolási törekvés ellen. A Kommunista Szövetség hol az egyik, hol a másik törekvéssel szembesül, de igen gyakorta mindkettővel, függetlenül attól, hogy milyen hangsúllyal vannak jelen a polgári vagy etatista elemek, illetve a velük kapcsolatos állami jelleg. Mindkét törekvés elhanyagolja a társult munkát és annak a politikai rendszerben betöltött szerepét, háttérbe szorítja öngazgatású társadalmi-politikai közösségünk tényezőit, megerősíti a nacionalista erők jelenlétét, amelyek többnyire szeparatista, irredenta és unitarista törekvéseket képviselnek. Nem ritka eset, hogy mindez egyszerre jelentkezik

tartományi, köztársasági vagy szövetségi szinten. A nem mindig pontosan körülhatárolt tőkés és etatista törekvések igyekeznek a vezető politikai erőket elkülöníteni a munkásosztálytól és a dolgozóktól, negatív hatást gyakorolnak a különböző osztály- és nemzeti ellentétek megoldására, az öngazgatási érdekek körülhatárolására törekvő szocialista erőkre.

Az ország osztályszerkezete, viszonylagos gazdasági, politikai és kulturális fejletlensége és a világhelyzet — különösen a válság kiéleződésekor — kedvez a belső ellentétek elmérgesedésének. A szubjektív tényezők eszmei-politikai elmaradottsága, a bürokrácia és a technokrácia befolyása kedvező hatással van a kapitalizálódás, a privilégiumok különböző formáira. Mindez kedvezőtlen hatással van a közvetlen szocialista demokrácia és az öngazgatás fejlődésére, és elősegíti az államkapitalista viszonyok fejlődését. A hazai és a világszerte érvényesülő társadalmi és osztályviszonyok ugyanolyan hatással vannak Jugoszlávia szocialista fejlődésére, mint ahogyan a maga módján hazánk szocialista fejlődése is hozzájárul a világban végbemenő változásokhoz.

A szocializmus fejlődéséhez kapcsolódik hazánk valamennyi nemzetének és nemzetiségének, valamint a szocialista közösségünkhöz való tartozás tudatának, a jugoszlávsnak az érvényesülése. A jugoszláv fogalma körül mind a múltban, mind manapság viták vannak, mert ez a kifejezés több jelentésű. A mi körülményeink között egy meghatározott társadalmi-politikai és államközösséghez, a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársasághoz való tartozást jelenti. A szocialista társadalmi-politikai és államközösség itt azt jelenti, hogy egy többségében délszlávok lakta állami területről van szó. De mivel ez szocialista társadalmi és politikai közösség, valamennyi területén élő nemzet és nemzetiség állami és társadalmi közössége, függetlenül attól, hogy kinek az ősei telepedtek meg előbb ebben a térségben. A szocialista Jugoszláviában a hangsúly a munkásosztály hatalmán, az országban élő valamennyi nép osztálytársadalmi maradványainak túlhaladásán van, mert csak ez lehet a feltétele a népek közötti kizsákmányolás és a felsőbbrendűségi törekvések kiküszöbölésének. Ez képezi a szocialista Jugoszlávia nemzeti és nemzetiségi patriotizmusának alapját. Szocialista patriotizmusuk, nemzeti érvényesülésük, egyenjogúságuk és internacionalizmusuk az ország nemzeti és nemzetiségi testvériségének és egységének a jelszavában fogalmazódik meg.

A közbeszédben gyakran hangzik el az a kifejezés, hogy „jugoszláv szocialista patriotizmus”. Ezen a fogalmon elsősorban azt értjük, hogy a szocialista Jugoszlávia egyenjogú nemzetek és nemzetiségek dolgozóinak és állampolgárainak a közössége. Pontosabban szólva a következőképp fogalmazhatnánk: a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság nemzeteinek és nemzetiségeinek szocialista patriotizmusa.

A Jugoszlávia és a jugoszlávosság kifejezés a történelem folyamán különböző tartalmakkal telítődött, kezdve a forradalmi népfelszabadító jellegtől, egészen a maradi pánszlávizmusig. Éppen ezért lényeges Jugoszlávia számára a progresszív és a reakciós tényezők elkülönítése. Fej-

lesztenünk kell a szocialista tényezőket, mert azok az állampolgárok, a nemzetek és nemzetiségek szabadságát tartják szem előtt.

A régi Jugoszlávia polgári rendszerének az osztályellentétek és a nemzeti kérdés volt a legnagyobb betegsége. Az egy-egy népen belül érvényesülő kizsákmányolás és egyenlőtlenség eredményezte a nemzetek közötti egyenlőtlenséget. A JKP a munkásosztály marxista érdekeiből kiindulva jutott el a nemzeti egyenjogúság érvényesítéséhez, bár voltak ezzel kapcsolatban téves elképzelések is. Nehezen alakult ki és szilárdult meg az a helyénvaló nemzetiségi politika, amely elismeri az individuális sajátságokat, az egyenjogúságot, beleértve az elszakadásra való jogot is. Pártunk küzdelmet folytatott az egyenjogúságért és az egységért, hogy a népek önrendelkezési jogával ne élhessenek vissza a nacionalisták. Az egyenjogúságért folyó harc során a Jugoszláv Kommunista Párt fokozatosan megnyerte minden nemzetünk és nemzetiségünk bizalmát, s a felszabadító mozgalomba tömörítette őket az új, szocialista Jugoszlávia megteremtéséért. A történelem folyamán a nemzetek együttéléséért, egyenjogúságáért és az öngazgatásért folytatott szocialista harcnak olyan egyéniségei voltak, mint Svetozar Marković, Dimitrije Tucović stb. Célkitűzéseik megvalósítására a népfelszabadító harc és a szocialista forradalom teremtett lehetőséget. A szervezett szocialista erőknél, a szocializmust építve, ezt állandóan tovább kell fejleszteniük. Érdemes megemlíteni, hogy az önrendelkezés és az elszakadás elvét csak a nacionalisták hangsúlyozták, akikkel a JKP-nek, illetve a Kommunista Szövetségnek és az egyes népeknek különállóan és együttesen is le kell számolniuk.

A népfelszabadító háború és a háború utáni országépítés során megerősödött a szocialista Jugoszlávia nemzeteinek és nemzetiségeinek az a törekvése, hogy az egyenjogú nemzetek és nemzetiségek szocialista államközösségben és társadalmi közösségben éljenek. A gyakorlat beigazolta, hogy erre az egységre csak akkor kerülhet sor, ha fejlesztjük valamennyi nemzetünk és nemzetiségünk nemzeti és osztályérdekeit, egyenjogúságát.

Az egység és az egyenjogúság legeredményesebben a termelőeszközök társadalmi tulajdona, a társult munka és az öngazgatás, valamint a szocialista öngazgatású demokrácia alapján érvényesül. A szocialista Jugoszlávia ebben a térségben csak az egyenjogú és szuverén népek állami és társadalmi-politikai közösségeként jöhetett létre és fejlődhetett eredményesen. Éppen ezért a Jugoszláv Kommunista Szövetség arra kötelezi tagságát, hogy állandóan öröködjön ezen elvek fölött.

A JSZSZK nemzetei és nemzetiségei egyenjogúságát egy, a termelőeszközök társadalmi tulajdonán alapuló egységes politikai, gazdasági és társadalmi rendszer képezi, amelyből öngazgatási, politikai, kulturális és egyéb jogok, a gazdaság és a piac egysége, egységes külpolitika, általános honvédelem és társadalmi önvédelem következik. Ebből magától értetődően következik a szocialista szolidaritás, a termelőerők egyenletes és hatékony elosztása. Minden nemzetünk és nemzetiségünk egyik leg-

fontosabb érdeke, hogy az ország minden vidékén leküzdjük az elmaradottságot.

A köztársaságok és a tartományok, illetve az ország összes vidékének kedvező fejlődése kifejezésre jut az egész ország gazdasági eredményeiben, és lényeges előfeltételét képezi a Kommunista Szövetség marxista nemzetiségi politikájának. Az egyenjogúság nem lehet csupán jogi-formai, bár ez a vonatkozása is lényeges. Az egyenjogúság biztosítását anyagi alapokra kell helyezni.

A társadalmi tulajdonban levő eszközök érvényesítésével, a társadalmi újratermelés birtokbavételével — beleértve a dolgozók és a lakosság állami tevékenységét is — válik valóra a teljes nemzeti és emberi egyenjogúság. Nem lehet szabad az a nemzet vagy az a nemzetiség, amelynek dolgozói jogfosztottak, mint ahogyan az a dolgozó sem lehet szabad, akinek nemzete vagy nemzetisége nem élhet jogaival.

A Jugoszláv Kommunista Szövetség programja az öngazgatást közvetlen szocialista demokráciának és a dolgozók egyenjogúságának tekinti, amely igen lényeges előfeltétele a szocialista szolidaritásnak, a szocialista internacionalizmusnak, a szocialista Jugoszlávia nemzeti és nemzetiségi testvériségének és egységének. Ez teljesen összhangban van a mai világ haladó törekvéseivel. Az egyenlőtlenség, az egyeduralmi törekvések a szűk körű egoizmus és partikularizmus káros minden nemzet és nemzetiség, minden köztársaság és tartomány, valamennyi dolgozónk és az egész szocialista Jugoszlávia számára. Ha lehetővé tennénk kifejlődésüket, akkor nem lenne ilyen határozott a belső osztályellenséggel szembeni fellépésünk és a világ reakciós erőivel szembeni kiállásunk.

Az unitarizmus, a szeparatizmus és az irredentizmus szocialista közösségünkben sohasem válhat a nép érdekévé. Ezek különösen akkor válnak veszélyessé, amikor beférkőznek a Kommunista Szövetségbe s annak vezetőségébe, mert alkalmatlanná teszik a KSZ vezetőségét arra, hogy eredményesen oldja meg a társadalmi-gazdasági és egyéb problémákat.

A napjainkban, különösen köztársasági és tartományi, de egyéb szinten is kifejezésre jutó állami tőke és tőkés viszony gyengíti a szocialista demokráciát, és kiélezi a nemzetek közötti viszonyokat.

A bürokrácia és a nacionalisták egy öngazgatástól mentes államiságot próbálnak elfogadtatni, és ez megnehezíti a gazdasági és egyéb gondok eredményesebb leküzdését. Hazánk nemzeteinek és nemzetiségeinek szocialista patriotizmusa, szocialista nemzettudata valamennyi nemzetünk és nemzetiségünk dolgozóinak az öngazgatásán és teljes egyenjogúságán alapul és a humanitás szocialista szintéziseként jött létre.

Minden nemzetünknek és nemzetiségünknek hozzá kell járulnia a JSZSZK valamennyi nemzetének és nemzetiségének a társult dolgozóit felölelő, szocialista öngazgatáson alapuló termelői közösségek erősítéséhez és a közösen kialakított szocialista érdekek érvényesítéséhez. Ez teszi lehetővé a közös szocialista tudat és szocialista szolidaritás kialakítását.

Ezek együttvéve alkotnak egészet, bármelyikük abszolutizálása reakciós nacionalizmushoz vezet.

A JK SZ programja — a forradalom továbbfejlődésének szükségszerűségéből kiindulva — számba vette a forradalom eredményeit és távlatokat nyitott, lehetővé tette, hogy a „nemzeti kisebbség” kifejezést egy tartalmában is megváltozott fogalom, a „nemzetiség” váltsa fel, amely továbblépést jelentett a nemzetiségi politika elméletében és gyakorlatában. Forradalmunk sohasem tette függővé nemzetiségeink helyzetét a szomszédos vagy egyéb országokkal fenntartott államközi és politikai kapcsolatainktól.

Nemzeteink és nemzetiségeink gondjai, egyenjogúságuk, testvériségük és egységük még hosszú időn át időszerű marad. Ezekkel kapcsolatosan rendszeres marxista megbeszéléseket kell tartani és tovább kell fejleszteni szocialista gyakorlatunkat. Állandóvá kell tenni a nemzeti kérdéssel, az állammal és az államisággal kapcsolatos megbeszéléseket. Az életben és a társadalomtudományokban semmit sem lehet abszolút értelemben véghezvinni. Teljesen bizonyos, hogy a nemzeti és az államisággal kapcsolatos kérdés mindaddig lesz, amíg nemzetek és államok léteznek. Tehát természetes az is, hogy minden elméletnek és gyakorlatnak különböző értelmezései is lesznek, hogy időről időre kisebb-nagyobb konfúzió is előadódik. A Kommunisták Szövetségének mint forradalmi politikai szervezetnek erre állandóan fel kell hívnia a figyelmet, mégpedig marxizmuson alapuló tudományossággal és mind a saját, mind a mások tapasztalatának a felhasználásával.

A KSZ programja és a JSZSZK alkotmánya már számos dolgot világgossá tett, de ez nem jelenti, hogy olyan végérvényes és visszavonhatatlan igazságokat mondott ki, amelyekben nem lehetne változtatni, módosítani. Ellenkezőleg, a JK SZ programja a folyamatos változások szükségszerűségéből indul ki, amit változó alkotmányaink már be is igazoltak. A jövőben is lesznek ilyen változások, de nem a régihez való visszatérés értelmében. Ha a JK SZ régebbi dolgokhoz térne vissza, az egy mély politikai válság, az öngazgatású szocialista társadalmi rendszer válságának a jele lenne. A forradalom folyamatos előrehaladásra készítet.

A szocializmus egyenjogúságot biztosít szocialista öngazgatású társadalmunk valamennyi nemzete és nemzetisége számára, mert az valamennyi dolgozónk közös érdeke. Ezzel ellentétben az ország ellenségei — a nacionalisták, az irredenták, a szeparatisták, az unitaristák stb. — szocialista öngazgatású társadalmunk lerombolását, illetve egyesek egy harmadik Jugoszlávia létrehozását szorgalmazva állítják, hogy a szocialista öngazgatású Jugoszlávia nem az ő államuk. Erre törekszenek mind a szerb, mind a horvát és a többi nacionalisták. Az albán irredentáknak a „Nagy Albániával” és az etnikailag tiszta Kosovóval kapcsolatos ellenforradalmi jelszavai mellett tudomásunk van a „Nagy Szerbia” és a „Nagy Horvátország” stb. jelszavakról is. Nem hangoztatják ugyan egyértelműen az etnikailag tiszta területek elvét, de arra törekszenek, hogy nemzeti „nagy létük” egyértelműen kifejezésre jusson mind a „Nagy

Horvátországban”, mind a „Nagy Szerbiában”, vagy pedig egy unitarista berendezésű Jugoszláviában. Mindezek reakciós és ellenforradalmi jelszavak.

A JKSZ számára nem vitás, hogy a Jugoszláviában etnikailag tiszta Albán Köztársaságot és Nagy Albániát követelő balkáni irredenták ellenforradalmi ténykedést fejtenek ki. Rendkívül lényeges viszont, hogy a JKSZ ne támogassa azt a másik tézist, amely az albánokat arra utalja, hogy közös köztársaságunkat és szövetségi államunkat ne tekintsék sajátjuknak, s az a meggyőződésük alakuljon ki, hogy az ő államuk Jugoszlávia határain kívül van. Ez a hozzáállás veszélyes nacionalizmus, és minden haladó embernek fel kell lépnie az albán nacionalisták irredenta jelszavai ellen, de ugyanolyan harcot kell folytatni minden más nacionalizmus ellen is. Ezért a kommunistáinknak nem volna szabad arra az álláspontra helyezkedniük, hogy az albánoknak vagy a többi nemzetiségnek nem ez az állama, illetve az a köztársaság, amelyikben élnek, és a szocialista Jugoszlávia nem tekinthető hazájuknak. A kommunisták — sem a szerbek, sem más nemzetiségűek — nem hagyhatják figyelmen kívül Svetozar Markovićnak, a szocialista eszmék hazai úttörőjének az alábbi megállapításait:

„A Balkán félsziget a legkülönbözőbb népek mozaikja. A legtöbben vannak a bolgárok, majd a szerbek és a görögök, s majdnem azonos számban a törökök, az albánok és a cincárok.

Az említett népek közül melyik hajlandó csatlakozni a „szerb monarchiához”? Tételezzük fel, hogy a szerb monarchia magában foglalja saját államát és megnyeri magának az Osztrák—Magyar Monarchiában élő szerbeket: ez még mindig csak egy ötmillió kis királyság lenne! Képes-e egy ilyen állam magához vonzani több mint 10 millió más nemzetiségűt? Ez ugyanolyan valami lenne, mint a jelenlegi Ausztria vagy Magyarország, amelyeknek a szerb államférfiak állítása szerint nincs létalapjuk! Van-e értelme annak, hogy a szerb nép egy ilyen értelmetlenségért harcoljon, csupán azért, mert egyes szerb állami vezetőknek kedve támadt Cavourt vagy Bismarckot majmolni! Szerbiát nem szabad feláldozni valamely család, pontosabban szólva valamely hatalomimádó érdekeinek. A szerb népnek nincs más kilátása a balkáni forradalomig; egy olyan forradalomig, amely minden olyan állam megsemmisülésével járna, amely manapság akadályozza, hogy ezek a népek — akárcsak a szabad emberek és az egyenjogú dolgozók — egyesüljenek, létrehozzák a községek, megyék, államok szövetségét, ahogyan nekik a legjobban megfelel.” (Srpske obmane, Srbija na istoku, BIGZ, Belgrád, 1973. 153. oldal).

A kosovói helyzet és az albán irredentizmus eszkalációja beigazolta, hogy kommunistáink között manapság is akadnak, akikre érvényes Svetozar Marković fenti bírálata.

A JKSZ programjának, a JSZSZK alkotmányának, az összes kongresszusi és egyéb dokumentumnak a nemzetek és nemzetiségek egyenjogúságára vonatkozó fejezeteiben a leghumánusabb nézetek kaptak he-

lyet, kezdve Marxtól Svetozar Markovićon át Dimitrije Tucovićig, Filip Filipovičtól, pártunk első titkárától egészen Titóig.

A JKSZ-nek a jövőben is az emberi egyenjogúság figyelembevételével kell kialakítania a nemzetiségekhez való viszonyát. Ez a probléma mind gyakorlati, mind politikai szempontból továbbra is nagy figyelmet érdemel. Nem feledkezhetünk meg arról, hogy a JKSZ és tagsága nemcsak nemzeteink, de nemzetiségeink egyenjogúságának az érvényesítésével is vizsgáljuk a történelem előtt.

Az 1981-es népszámlálás szerint Jugoszláviában 2 785 442 nemzeti-ségi él. A szomszédos országokban körülbelül 800 ezer délszláv nemzetiségű lakossal számolhatunk. Politikusainknak ezt mindenképpen szem előtt kell tartaniuk. Ezek a statisztikai adatok még inkább időszerűvé teszik Svetozar Marković figyelmeztetését.

A kosovói események kapcsán meglepő volt egyes vezető pozícióban levő felelős elvtársak hozzáállása, akik egy szemernyi önbírálatra sem voltak hajlandók. Sokkal több figyelmet kellene fordítanunk ezekre az égető kérdésekre, hogy ne az államiság szempontjából, hanem öngazgatási alapon oldjuk meg őket. A nemzetiségi problémák még inkább kiéleződnek, ha kizárólag az államiság szempontjából közelítünk hozzájuk.

Köztársaságaink többsége a területükön élő legnagyobb népről vannak elnevezve, de Szerbia, Horvátország, Szlovénia, Bosznia-Hercegovina, Macedónia és Crna Gora nemcsak a szerbek, horvátok, szlovénok, macedónok és Crna Gora-iak állama. Ezek szocialista köztársaságok. Éppen ezért nevezzük őket szocialista köztársaságoknak — például Szerb Szocialista Köztársaság, Horvát Szocialista Köztársaság stb. —, nem pedig szerb, horvát stb. köztársaságnak. Ez egyben azt jelenti, hogy ezek valamennyi területükön élő állampolgár államai, s így mindenkinek megvan a maga köztársasági és szövetségi állama. Mindez szocialista öngazgatású politikai rendszerünkkel, a termelőeszközök társadalmi jellegével együtt biztosítja valamennyi nemzetünk és nemzetiségünk teljes egyenjogúságát, lehetővé téve mindenki számára, hogy egyenjogúan vegyen részt minden öngazgatáson alapuló ügyintézésben, beleértve az államügyeket is.

A termelőeszközök és a társult munka társadalmi jellege azt jelenti, hogy közvetlenül társult termelők és dolgozók irányítása alatt állnak, akik valamennyien azonos jogokkal rendelkeznek és ugyanolyan kötelességeik vannak, s ez biztosítja számukra nemzeti egyenjogúságukat. A jogokat és a kötelességeket illetően mindannyian egyenlők. Mindannyiuk joga és kötelessége védelmezni a társadalmi termelőeszközök, valamint a szocialista köztársaságok és a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság integritását. Mivel társadalmi termelőeszközökről, öngazgatásról, pontosabban szólva a létrehozásukról van szó, mindenkinek joga és kötelessége bővített újratermelésre törekedni, többek között annak érdekében, hogy munkalehetőséget biztosíthassunk nemzeteink és nemzetiségeink felnövő nemzedékei számára.

Reakciósak mindazok a jelszavak, amelyek azt hangoztatják, hogy

azoknak a nemzetiségeknek, vagy valamely nemzetünk egyes részének, amelyek nem a saját, illetve „többségi” köztársaságokban élnek, nincsenek jogaik ott, ahol élnek. Ezekhez az ellenforradalmi jelszavakhoz megfelelőképpen kell viszonyulni.

A JKSZ-nek manapság nem az államiságért kell harcolnia, mert azt már létrehoztuk, csak meg kell óvni mindennemű támadástól. Szocialista ország lévén ügyelnünk kell arra, hogy kifejezésre jusson a munkásosztály és a dolgozók hatalma, a közvetlen szocialista demokrácia, állampolgáraink, nemzeteink és nemzetiségeink egyenjogúsága; hogy folyamatosan fejlődhessen az öngazgatás, amelyet szerepkörének megfelelően szocialista államunk is támogat.

A Kommunisták Szövetsége és a többi szubjektív szocialista erő szempontjából nem lehet különbség a nemzetek és nemzetiségek jogai és kötelességei között. Az egyenjogúság szempontjából lényegtelen, hogy kinek az ősei mikor és hova települtek, s az is, hogy ki milyen nemzetiségűnek vallja magát, s tartósan vagy ideiglenesen telepedett-e meg, ahol él. Szocialista öngazgatáson alapuló politikai rendszerünk továbbfejlődésétől elvárjuk, hogy a gyakorlatban maradéktalanul érvényesítse valamennyi nemzetünk és nemzetiségünk egyenjogúságát.

A munka- és eszköztársítás lehetővé teszi az osztálytársadalom ellentmondásainak leküzdését, s az olyan kísérletekkel való eredményes szembeszegülést, amelyek anyagi, osztályjellegű és nemzeti ellentmondásainkat — beleértve a különböző öngazgatási és egyéb érdekeket is — a különböző szocialistaellenes erők szolgálatába igyekeznek állítani.

Hazánk valamennyi öntudatos szocialista tényezőjének elsődleges feladata, hogy szocialista forradalmunk fejlesztése által hozzájáruljon az emberek és a nemzetek egyetértéséhez, közeledéséhez, mert ez a lényege minden nemzet és nemzetiség érdekeinek, nemzeti érvényesülésének. Ugyanakkor szembe kell helyezkednünk mindazzal, ami bizalmatlanságot kelt a népek között, tovább élteti a reakciós mítoszokat, életre kelti a különböző előítéleteket és támogat bármiféle — különösen nemzeti — előjogokat. Forradalmunk számára döntő jelentőségű, hogy fejlessze kommunistáinknak, a többi haladó tényezőnek, Jugoszlávia minden nemzetének és nemzetiségének a testvériségét és egységét, szocialista internacionalizmusát. Éberren kell őrködnünk valamennyiünk egyéni és közös szabadsága, egyenjogúsága felett.

A társadalmi ellentmondásokat elsősorban politikai eszközökkel és demokratikus módszerekkel kell megoldani. Öntudatos és szervezett szocialista társadalmi erőinknek — élükön a Kommunisták Szövetséggel — erre kell helyezniük a hangsúlyt. Mivel öngazgatású társadalmi-politikai rendszer fejlesztésén munkálkodik és az állam funkcióinak társadalmiasításáért küzd, ezért az állam nem válhat a társadalmi ellentmondások — különösen a nemzeti — megoldásának legfőbb eszközévé. Amennyiben a KSZ politikai tevékenysége megfelel az elvárásoknak, sorraiban a programjának és szervezeti szabályzatának megfelelő egység alakul ki, és tagsága eredményesen munkálkodik a politikai rendszeren,

akkor az állam is hatékonyabban szolgálhatja a munkásosztály történelmi érdekeinek megvalósítását és a társadalom külső és belső ellenségektől való védelmét. A kommunisták csak akkor tesznek eredményesen eleget társadalmi-politikai feladatuknak, ha tevékenységüket a munkásosztály történelmi érdekeivel összhangban és az objektív társadalmi-gazdasági törvényszerűségeknek megfelelően fejtik ki szocialista öngazgatású rendszerünkben, mégpedig valamennyi dolgozóval közösen és egyenjogúan. A kommunisták ezzel igazolhatják legjobban politikai irányvonaluk helyességét. Ez egyben a legjobb módja a társadalmi tudat fejlesztésének az állam és az állampolgárok közötti ellentétek túlhaladásának.

A szocializmus és a szocialista társadalmi viszonyok nem egyszerűsíthetők le csupán az államnak vagy a pártnak a tömegek érdekében kifejtett politikájára. A termelőeszközök társadalmi tulajdonát előmozdító, a termelési és igazgatási funkciókat összekapcsoló, munka szerinti javadalmazást szorgalmazó, meghatározott termelőeszközök és szolgáltatások esetében a személyes munkát támogató szocialista erőknél meg kell akadályozniuk, hogy az állami, a magán- és csoporttulajdon a kapitalista vagy etatista rendszer visszaállításához, a nemzetek és a nemzetiségek közötti egyenlőtlenséghez vezessen. A dolgozók alkotó tevékenységének hajtóerejét képező személyes és anyagi érdek érvényesítésével a Kommunista Szövetség az anyagi és társadalmi viszonyokat nem különíti el alapra és felépítményre, hogy egyiket a másik fölé helyezze és ezáltal automatikusan megoldja a felmerülő kérdéseket.

Szocialista társadalmunkban jelentős szerepet töltenek be az eszmei és erkölcsi tényezők, a kultúra, a tudomány fejlettségi foka az anyagi és egyéb tényezők társadalmazása, mert ezek vezetnek a nemzeti, osztály- és egyéb ellentétek felszámolásához.

A szocializmust és az öngazgatáson alapuló szocialista demokráciát csak szervezett és anyagilag is érdekelt dolgozók fejleszthetik. A szocializmusban csak a közvetlen szocialista demokrácia — mondhatnánk, az öngazgatás — fejlesztésével válthatók ténylegesen valóra az egyéni, politikai, társadalmi, kulturális és egyéb jogok. A szocialista társadalmi rendszernek és a szocialista demokráciának mindinkább a személyiség sokoldalú fejlődését, a gondolatok szabad kifejezésre juttatását kell szolgálnia. Öngazgatáson alapuló szocialista társadalmi rendszerünknek teljes egyenjogúságot kell biztosítania valamennyi dolgozója és állampolgára számára a törvény előtt.

A Jugoszláv Kommunista Szövetség programja — a kedvezőtlen hazai tapasztalatok és más szocialista országok negatív gyakorlata láttán — az állampolgárok személyes, nemzeti és egyéb jogainak védelmében joggal élvezte ki a törvényesség kérdését. Egész politikai rendszerünknek, jogrendszerünknek és társadalmunk szervezett szocialista erőinek védelmezniük kell dolgozóinkat és állampolgárainkat mindennemű önkénytől. A Jugoszláv Kommunista Szövetség programja meghatározta a politikai irányvételt, alkotmányunk pedig jogilag is szabályozta, hogy a felelőssé-

get csak törvényesen lehet megállapítani, s az igazságügyi szerveket arra kötelezte, hogy eljárásaikban a jogszerűség és törvényesség érvényesüljön. Törvényes bírósági ítélet nélkül senkit sem lehet bűnösnek nyilvánítani. Szocialista öngazgatású demokráciánk szerves része a törvényesség, az állampolgárok védelme. A szocializmus fejlődésével a törvényesség és az önvédelem mindinkább az egyének és a szervezetek belső szükségletévé válik.

A Kommunista Szövetség nemzetiségi politikája szempontjából igen lényeges, hogy minden nemzet kultúrája és művészete fejlődjön. Ez teszi fontossá minden nemzet és nemzetiség tudományos eredményeit és kulturális tevékenységének marxista értékelését. A kulturális örökség megőrzése érdekében küzdeni kell a primitivizmus és a szektásság ellen. A marxizmus pozitívan viszonyul az osztály nélküli társadalom kiépítésének egyik lényeges elemét képező kulturális örökséghez, s egyben sík-raszáll minden kultúrtörténeti érték tudományos újraértékeléséért, hogy leszámolhasson az osztályjellegű misztifikációval, a hamis kultuszokkal és mítoszokkal.

Minden kritikátlanág regionális fogyatékoságokhoz vezet, és nem egyszer nacionalizmust szül. A szocialistaellenes jelenségek az egész átmeneti időszak társadalmi fejlődésének kísérő elemei maradnak. A marxistákat nem vigasztalhatja az az illúzió, hogy a jövőben könnyebb lesz. A nehézségeket csak kitartó és szakadatlan küzdelem árán lehet felszámolni, ennek sikere pedig a kommunisták összetartásától, a Jugoszláv Kommunista Szövetség programjának megvalósításától függ. A Jugoszláv Kommunista Párt egysége döntő fontosságú a szocialista Jugoszlávia nemzetének és nemzetiségeinek egysége, a szocializmus továbbfejlődése és a JSZSZK stabilitása szempontjából.

Ezzel kapcsolatban a Jugoszláv Kommunista Szövetség szervezeti szabályzatának általános rendelkezéseiben a következőket olvashatjuk:

„1. A Jugoszláv Kommunista Szövetség egységes forradalmi szervezete és vezető eszmei-politikai ereje a munkásosztálynak és az összes dolgozónak az öngazgatáson alapuló szocializmusért folytatott harcukban. A jugoszláv kommunisták, valamint a szocialista köztársaságokban és szocialista autonóm tartományokban levő szövetségeik a Jugoszláv Kommunista Szövetségben egyesültek a munkásosztály történelmi és közvetlen érdekeinek, s társadalmi vezető szerepének, valamint Jugoszlávia nemzetének és nemzetiségeinek szabadságszerető szocialista törekvéseinek megvalósításáért folyó harc közös programja alapján.

A Jugoszláv Kommunista Szövetség történelmi feladata és végső célja az osztály nélküli kommunista társadalom megteremtése.”

Továbbá: „Élcsapat szerepét a JK SZ annak a szocialista öngazgatásnak a fejlesztéséért folytatott harcban valósítja meg, amely társadalmunk fejlődésének mai szakaszában a proletárdiktatúra egyik formája.”

Ez nem véletlenül, nem is tudálékosságból kapott helyet a szervezeti szabályzat általános elvei között. A JK SZ szervezetének jellegéről és szerepéről minden kongresszust, így a XII.-et megelőzően is vita folyt,

de azt is mondhatnánk, hogy ilyesmire nemcsak a kongresszusok előtt került sor. Gyakran elhangzó követelés, hogy a Kommunista Szövetséget föderális jellegűvé kell tenni, vagy bürokratikus centralizmus alapján megszervezni. Ezzel ellentétben a JKSZ programja, szabályzata, határozatai és egyéb dokumentumai abból a tényből indulnak ki, hogy a Jugoszláv Kommunista Szövetség eddig hazánk egységes társadalmi-politikai és szocialista-önigazgatáson alapuló rendszerének vezető és összetartó ereje volt, s olyan egységes programon alapuló szervezetnek kell maradnia, amely a munkásosztály történelmi érdekeiből, nemzeteink és nemzetiségeink egyenjogúságából indul ki. A JKSZ nem válhat sem szövetségi, sem köztársaságok feletti központosított szervezetté. Az egységes és oszthatatlan Jugoszláv Kommunista Szövetség keretében a KSZ köztársasági és tartományi szervezetei közös program, egységes szabályzati alapelvek szerint fejtik ki tevékenységüket.

A demokratikus centralizmus elvein megszervezett Jugoszláv Kommunista Szövetség nem bürokratikus és centralizált szervezet. Az egységes Kommunista Szövetségnek és vezetőségének egyik KSZ-alapszervezet sem írhatja elő, hogy mit és hogyan tegyen. A Jugoszláv Kommunista Szövetségnek és vezetőségének figyelmet kell fordítania a JKSZ minden egyes szervezete és az egész szervezet egyenjogúságára.

Az állami és pártélet bürokratikus centralizmusát illetően már vannak kedvezőtlen tapasztalataink, de ugyanilyen negatív tapasztalataink vannak egy másik vonatkozást illetően: Jelen van az egyes szervezetek és vezetőségek elzárkózási törekvése és a Jugoszláv Kommunista Szövetség eszmei és politikai leépítési kísérlete.

A hetvenes és nyolcvanas évek kedvezőtlen tapasztalatai alapján olyan álláspontra helyezkedtünk, hogy meg kell akadályozni minden olyan kísérletet, amely a köztársasági és tartományi Kommunista Szövetségek önállóságát bezárkózássá akarja ferdíteni, mert ez veszélyezteti a Jugoszláv Kommunista Szövetség eszmei-politikai egységét, de ugyanakkor szembe kell helyezkedni az egyenjogúság megbontására irányuló törekvésekkel is. A Kommunista Szövetség jellegétől és szerepétől egyaránt idegen az az elmélet és gyakorlat, amely a föderációjához vagy a köztársasági és tartományi szervezetek koalíciójához vezetne, s ugyanez vonatkozik a Jugoszláv Kommunista Szövetség centralista, köztársaságok feletti szervezetnek tekintő szemléletre is.

A szocialista Jugoszlávia történelmi — de mindenekelőtt nemzeti — okokból szövetségi államberendezésű. Mind a múltban, mind manapság vita folyik arról, hogy a Jugoszláv Szövetségi Szocialista Köztársaság föderatív vagy konföderatív jellegű. Ezeknek a vitáknak a túlhaladásához megfelelő érvekre volt szükség, ugyanis nem valamiféle formális jogi kérdésekről, se nem az államformáról van szó, bár ez is lényeges. A dolog lényege, hogy mely tényezők a szuverenitás hordozói. A JKSZ programja és a JSZSZK alkotmánya szerint ezek a dolgozók, egyenjogú nemzeteink és nemzetiségeink. A munkásosztály történelmi érdekeiről, az osztálytársadalom túlhaladásáról, a társult munka érvényesüléséről és

szocialista öngazgatású politikai rendszerünkről van szó, amelynek a JKSZ programja szerint a proletárdiktatúra képezi öngazgatású demokratikus formáját. Társadalmunk az egyes köztársaságok és tartományok gazdasági és egyéb érdekeit méltányolva, s azokból kiindulva létfontosságúnak tartja a szocialista öngazgatású politikai rendszerünk egységének biztosítékát képező Kommunista Szövetség szervezeti egységének megőrzését, amely egységes program alapján fejti ki forradalmi tevékenységét. A JKSZ egysége a legnagyobb biztosítéka az ország egységének és függetlenségének.

A JKSZ szabályzatának 81. szakasza rendelkezik a Jugoszláv Kommunista Szövetség Központi Bizottságának és Elnökségének a megválasztásával.

A JKSZ szabályzata szerint a Jugoszláv Kommunista Szövetség két kongresszus közötti egységes vezető szervének, a Központi Bizottságnak a tagjait a köztársasági kongresszusokon, a tartományi értekezleteken és a JKSZ hadseregbeli szervezetének értekezletén választják meg, majd a JKSZ kongresszusán hitelesítik mandátumukat. A kongresszuson lehetőség van arra, hogy bármelyik jelölt ügyével külön foglalkozzanak.

A Központi Bizottságtól eltérően, amelynek tagjait a köztársasági kongresszusokon, tartományi értekezleteken, a JKSZ és a Jugoszláv Néphadsereg szervezeteinek az értekezletein választanak meg és a JKSZ kongresszusán verifikálnak, a Jugoszláv Kommunista Szövetség Központi Bizottságának az Elnökségét a Központi Bizottság választja a saját soraiból. Mégpedig titkos szavazással, ami általános érvényű az egész Jugoszláv Kommunista Szövetségre.

Az eddigi választási tapasztalatok arra utalnak, hogy a következő kongresszust megelőző szabályzati viták során felül kell vizsgálni a szervezeti szabályzat egyes választási rendelkezéseit. A kongresszusnak mindenképpen nagyobb hatással kell lennie a Központi Bizottság, illetve a Központi Bizottságnak az Elnökség megválasztására.

*

Az egész világra kiterjedő gazdasági és politikai válság egyes országokban a társadalmi és osztályellentétek mellett a nemzetközi kapcsolatokat, s alapjában véve a fejlettek és a fejletlenek közötti ellentéteket is kiélezte. A válság hazánkat sem kerülte el. Felélénkült a hazánk elleni ellenséges tevékenység. A válság rendszerint a leggyengébb pontokon jelentkezik. Jugoszláviában két és fél évvel ezelőtt jelentkezett Kosovón, de ennek a válságnak nemcsak abban az országrészben vannak az okai.

Ezzel kapcsolatosan a kosovói helyzettel jellemezhetnénk az általános viszonyokat. Két és fél évvel ezelőtt robbanásszerűen jelentkezett az albán irredentizmus, amelyet joggal neveztünk ellenforradalminak. A JKSZ nem fedte fel idejében és megfelelőképpen a tartomány társadalmi viszonyait és fejlődését. Nem tekintette át kellőképpen az összes időszerű társadalmi, nemzeti, szociális és gazdasági kérdéseket.

Az a tény, hogy a természetes gazdálkodás öröklött körülményei között a kevés munkaerőt foglalkoztató intenzív tőkés beruházásokba kezdtek, a követelményeknek nem megfelelő iskolahálózatot alakítottak ki, a fejlődés magasabb szintjén élezte ki a problémákat. Ez a helyzet nemcsak Kosovóra jellemző, de ott jutott leginkább kifejezésre.

Ez megnehezítette a rendelkezésre álló erőforrások teljesebb kihasználását és saját erőforrásaik mozgósítását. Az öngazgatás fejlődése teljesen leállt. Mindennek következtében ellentétbe kerültek a Jugoszláv Kommunista Szövetség programjának egyes vonatkozásaival, ami kiélezte a tartományok, köztársaságok és a szövetség egymás közötti viszonyát. Az öngazgatás és az egyenjogúságon alapuló együttműködés fejlődése helyett az etatizmus és az állami tőke belső harcának lehettünk szemtanúi. Eszmei és politikai téren ez a nacionalizmusban nyilvánult meg.

Kosovón ez a törekvés elsősorban a pedagógusok, középiskolás és egyetemista ifjúság egy részét jellemző irredentizmusban jutott kifejezésre. Ez nem véletlen, mert a tartomány viszonylag gyors fejlődése lehetővé tette az ifjúság tömeges beiskolázását, ami mindenképpen kedvező volt, de a gazdaság és az iskoláztatási rendszer között fennálló össze nem egyeztetett viszony következtében az ifjúság egy része nem tudott elhelyezkedni abban a szakmában, amelyet tanult. A nem megfelelő oktatási program és nevelési rendszer szintén kedvezőtlenül hatott a fiatalok egy részének tudatára. A lakosság társadalmi szerkezetének gyors átalakulása hazánk egész háború utáni időszakára jellemző, és kétségkívül a felgyorsult fejlődés eredménye. A fejlett nyugati országok társadalmi szerkezetének az ilyen radikális megváltoztatásához több mint egy évszázadra volt szükség. Ez a folyamat különösen Kosovóban ment gyorsan végbe, és nagy gondokat okozott pl. a foglalkoztatásban.

Jelenleg tehát körültekintő elemzést igényel, hogy milyen a távlata az ifjúság foglalkoztatásának. Ez teszi szükségessé az iskolarendszer öngazgatáson alapuló megreformálását. Az a legfontosabb, hogy az ifjúság elsősorban a termelőmunkát tekintse céljának, és közvetlenül bekapcsolódjon az öngazgatásba. A hangoskodás, a történelmi, nemzeti és egyéb mítoszokra való hivatkozás nem oldhatja meg ezeket a felhalmozódott társadalmi, gazdasági és szociális gondokat. Csak a munka és az öngazgatás teheti lehetővé ezeknek a gondoknak az eredményes megoldását, a humánus társadalmi és nemzeti értékek érvényesítését. Erre készített bennünket a JKSZ programja is, amely az egyenjogúság, a szolidaritás és az internacionalizmus elvein alapuló öngazgatásnak, társadalmi viszonyaink egységes rendszerének és valamennyi nemzet és nemzetiség nemzeti értékeinek a fejlesztését szorgalmazza.

A Kosovói Kommunista Szövetség az utóbbi időben jelentős fejlődési utat tett meg, de még mindig nagy erőfeszítésekre van szükség ahhoz, hogy eredményesebben fejlődhessen az öngazgatás, rendeződjenek a nemzetek közötti viszonyok és tovább fejlődhessen a testvériség és egység. Mindenütt tudatosá kell tenni, hogy a kosovói problémákat

csak akkor oldhatjuk meg eredményesen, ha a JKSZ tevékenységének középpontjába az egész ország öngazgatási fejlődése kerül, tehát ha társadalmisítjuk a községek, a tartományok, a köztársaságok és a szövetség közigazgatását. Tehát csak egy öngazgatáson alapuló általános fejlődés teheti lehetővé a társadalmi és nemzeti ellentmondások megoldását, a különböző öngazgatási érdekek eredményes összeegyeztetését, hogy ezek a maguk módján hozzájárulhassanak nemzeteink és nemzetiségeink egyenjogúságához, testvériségéhez és egységéhez. Mindannyiunk számára ismeretes, hogy az irredenta megmozdulások idején kérdésként vetődött fel, hogy miként lehet minél jobban bemutatni az országban és Kosovón felmerült problémákat és eredményeket, a kosovói dolgozók és lakosság, a Kommunista Szövetség és a többi szervezett szocialista erő tevékenységét.

Az okozza a legfőbb gondot, hogy az egész országban, s így Kosovón is, hogyan emelhetjük magasabb szintre a gazdasági, a társadalmi és az eszmei-politikai tevékenységet. A kérdéskörhöz tartozik az is, hogy a tájékoztatás segítségével hogyan mutatjuk be a dolgozók munkálkodását és eredményeit, közben nem hallgatva el az ellenséges tevékenységet, egyszerűen hogyan lehetne bemutatni az igazságot. Ezen a téren az elért eredmények mellett tévelygések is jellemezték a kosovói, a köztársasági és a szövetségi tájékoztatási eszközöket. Az első napok tájékoztatási baklövéseit követően a közvéleményt idejében és kimerítően tájékoztatták az ellenséges tevékenység különböző megnyilvánulási formáiról, ám senki sem ismertette a Kommunista Szövetség és a többi társadalmi-politikai szervezet kosovói tevékenységét és eredményeit.

Még mindig nem jutnak kellőképpen kifejezésre a dolgozóknak, a lakosoknak, a munkásoknak, a parasztságnak, az értelmiségieknek és az ifjúságnak a testvériség egység fejlesztésében elért kedvező eredményei. A Kommunista Szövetség és a többi társadalmi-politikai szervezet konszolidációja lényeges előfeltétele annak, hogy eredményesen fejlődjön a munkás- és osztályjelleg a tartomány szocialista kiépítésében és öngazgatásában, hogy az a Szerb Szocialista Köztársaság és a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság hatékony kohéziós tényezőjévé válhasson.

Jugoszlávia területén évszázadok óta élnek együtt a különböző nemzetek és nemzetiségek, s a jövőben is csak ez jelentheti a perspektívát számukra. Minden, ami pozitív, felszabadító jellegű volt a történelem folyamán és a nemzetté válás során, tagadása volt az idegen kizsákmányolásnak, a megszálló erőszaknak. Ezen a téren a történelem során folyamatos együttműködés alakult ki az elnyomottak és kizsákmányolt dolgozók között. Mindez a kizsákmányolás, az egyeduralom és az elmaradottság megkérdőjelezését jelentette és progresszív szerepet töltött be. A szocializmusnak minden progresszív törekvést érvényesítenie kell, függetlenül attól, hogy az albán, szerb, Crna Gora-i, macedón, török, horvát, szlovák, magyar, muzulmán, zsidó, cigány vagy egyéb. Ezt nemzeti vonalon kell érvényre juttatni, mégpedig a nemzetek és nemzetiségek

pozitív örökségeként. A szocializmusnak ki kell alakítania minden dolgozó és állampolgár népi és kulturális öntudatát, függetlenül attól, hogy melyik nemzet vagy nemzetiség tagja.

Ezzel szemben harcot kell folytatni minden ellen, ami reakciós. A Kommunista Szövetség a többi társadalmi-politikai szervezet, kulturális intézmény, tudományág és iskola egyik legfontosabb feladata a nemzetek és nemzetiségek egyenjogúságának, testvériségének és egységének a fejlesztése. Az iskoláskor előtti intézményekben, az általános és középiskolákban, a főiskolákon és egyetemeken dolgozó pedagógusoknak ápolniuk kell a humanizmus vívmányait. A pedagógusoknak — képletesen szólva — halálfejes és „Vigyázat! Méreg!” feliratú címkével kell ellátniuk minden sovinszta és nacionalista törekvést, hogy a nevelőmunka során az egész ifjúság felismerhesse őket.

Minden nemzetnek megvannak a maga osztályai, s így a különböző osztályok másként tekintenek a nemzeti kérdésre. Jugoszláviában a forradalom győzelme nem jelentette az osztálytársadalom túlhaladását. A régi rendszer maradványai továbbra is fellelhetőek. A régi ellen megfelelő szocialista hozzáállással és a társadalom forradalmi átalakításával kell küzdeni a szocialista társadalom közös kiépítése érdekében. Bírálóan kell viszonyulni a negatív, kizsákmányoló, sovinszta jelenségekhez és törekvésekhez, mert ettől a kedvezőtlen örökségtől meg kell szabadulnunk. Ezzel ellentétben nemcsak a történelem, hanem mind a jelen, mind a jövő érdekében támogatnunk kell minden pozitív törekvést.

Az elképzelések szerint az egész felszabadító harc, szocialista fejlődés és háború utáni országépítés, a JKSZ egész szocialista hozzáállása a kizsákmányolás, a nacionalizmus és a sovinizmus tagadása, s ugyanakkor a szocialista öngazgatású Jugoszlávia nemzeti és nemzetiségi egyenjogúságának az érvényesülése is. Éppen ezért reakciósak mindazok a nacionalista összetűzések, amelyek azt vitatják, hogy ki milyen származású, a történelem során kinek az uralkodója birtokolta egyik vagy másik térséget, hogy végül mindezt a népek egymás elleni uszítására használhassák fel.

Mi sem természetesebb, mint hogy a történettudomány és a társadalomtudományok fejlődjenek, objektív történelmi kutatásokat végezzenek, s az ország egyik vagy másik vidékén élő lakosság etnikai összetételében végbement változásokat is feltérképezzék. Szocialista öngazgatású társadalmunk nemzeteinek és nemzetiségeinek az egyenjogúsága szempontjából viszont döntő, hogy milyen mértékben és mennyire következetesen valósul meg a gyakorlatban az egyenjogúság, a testvériség és egység politikája.

A programban ez megfelelően kapott helyet és sok minden meg is valósult belőle. A gyakorlatban síkra kell szállnunk azért, hogy Kosovón, az egész Szerb Szocialista Köztársaságban és Jugoszláviában mindenki — albánok, szerbek, Crna Gora-iak, muzulmánok, törökök, hor-

vátok, cigányok, macedónok, szlovénok, zsidók stb. — otthon érezzék magukat, függetlenül attól, hogy ki mióta él itt.

Kosovó — akárcsak hazánk egyéb vidékei — a területén élő és dolgozó lakosságé. Tudományos és szakmai körökben vita tárgyát képezi az illírek, trákok, szlávok jelenléte, az hogy melyik nép élt itt előbb, s hogy melyik kitől származik. Egyes szerb és albán szakemberek azon vitáznak, hogy az albánok illír vagy trák eredetűek. S ezek a szakmai viták többnyire nacionalista színezetűek. A szerb szerzők szerint az albánok a trákoktól származnak, az albánok szerint pedig illír eredetűek, bár a legújabb tudományos kutatások ezt még nem tisztázták pontosan. Mivel nem értek a kérdéshez, átengedem a szakembereknek. Rosszallóan tekintek viszont azokra, akik nacionalizmust visznek bele, mert ekkor már szó sincs tudományosságról. Ehhez csak annyit szeretnék hozzáfűzni, hogy az illíreknek a történelem folyamán nem csak az albánok tekintették magukat. Ismeretes, hogy Napóleon is alapított ezen a tájon egy tiszavirág éltű államot Illíria néven. 1816 után Illíria az Osztrák Birodalom közigazgatási egységévé vált. Az Illír Királyság elnevezés egészen 1918-ig szerepelt az osztrák uralkodók címében és címerében. Horvátországban jelentős szerepet játszott az illír mozgalom, a horvát újjászületés. Ez a politikai és kulturális mozgalom mind kulturális, mind állami szempontból egyesíteni akarta a horvátokat, szerbeket, szlovénokat és a Crna Gora-iakat.

Bármennyire nemesek voltak is ezek az eszmék, jelentős részük nem volt összhangban az objektív társadalmi helyzettel, a korszerű értelemben vett nemzetek kialakulásával és fejlődésével, s ezért nem maradtak fenn. Ennek a mozgalomnak számos kedvező kulturális és egyéb öröksége maradt fenn, többek között a jugoszlávság eszméje, mindenképp előtte pedig a szerbek, horvátok, Crna Gora-iak és muzulmánok közös nyelve.

A szlávok a VI. században érkeztek a Balkánra. A IX-től a XI. századig Bolgár Császárság birtokolta a Balkánt, s így a mai Jugoszlávia nagy része, majd Bizánc és a normannok következtek. A XIV. században a Balkán nagy része Dušan szerb császár birtokát képezte. A XIV. század végefelé kezdődött a törökök előrenyomulása, s ellenük, más népek mellett, a Szkender bég vezette albánok is harcot folytattak. A török uralom idején a lakosság nagy része felvette az iszlám vallást, így az albánok többsége is.

Az ottomán uralom idején gyakoriak voltak a megszálló elleni harcok, amelyekben külön-külön és közösen vettek részt a Balkánon élő népek: a szerbek, a Crna Gora-iak, a macedónok, a görögök, az albánok, a bolgárok, a horvátok, a muzulmánok és mások.

1912-ben a balkáni szövetségesek háborút indítottak Törökország ellen. Lenin ezt a háborút haladónak ítélte meg, mert a feudális közép-kor Európából való kiszorítását jelentette. A reakciós balkáni dinasztiák viszont az eredményesen befejezett háborút követően egyeduralmi

törekvéseiket helyezve előtérbe összekülönböztek a szerzett területeken, érdekövezeteken, és testvérháborút robbantottak ki a népek között.

A Balkán félsziget fontos stratégiai helyzete miatt a történelem folyamán állandóan a nagyhatalmak összetűzéseinek színhelye volt és „puskaporos hordónak” nevezték. Ugyanakkor egyes balkáni országok uralkodó körei a lakosság nemzeti, etnikai és vallási jellegét tekintették háborús oknak, s egyes uralkodók és államférfiaik történelmi jogaira is hivatkoztak. Manapság például a bolgár nacionalisták egyeduralmi törekvéseik reményében a Bolgár Császárságot, a görögök a macedónok görög eredetét, a szerbek a Dušan császárságát, az albánok az illír eredetet emlegetik. A valódi értelemben vett szocialista hozzáállásnak semmi köze sem lehet az ilyen nacionalista nézetekhez, hisz tény, hogy önálló államokról és népekről van szó, amelyek szuverenitása, területi integritása, szabadsága és egyenjogúsága a többi népé is, nemzeti, vallási vagy egyéb hovatartozástól függetlenül. A szocializmus nem az államhatárok megváltoztatását tekinti központi kérdésnek, hanem az egyenjogú népek és országok együttműködését, az aktív békés egymás mellett élésben pedig a határok közé való elzárkózás túlhaladási lehetőségét látja. Beigazolódott, hogy a nacionalisták sem a történelmi múltból, sem a jelenből nem vontak le tanulságot. Köztudott, hogy mindazokat az országokat, amelyek határaik megváltoztatásáért léptek be a második világháborúba, területi veszteségek is érték. Háborúval nem lehet megoldani a nemzetközi problémákat. Ez csak még súlyosbítja őket. A mai körülmények között csak a békés egymás mellett éléssel és a szabad, egyenrangú államok és népek együttműködésével oldhatók meg.

Az egyenjogúság és a sokoldalú együttműködés elve fokozottan vonatkozik a több nemzetiségű közösségekre. Ontudatos szocialista erőink legnemesebb törekvése az egyenjogúság biztosítása és fejlesztése, a szocialista öngazgatású Jugoszlávia nemzeti és nemzetiségi testvériségének és egységének a megszilárdítása. Ez a legfontosabb feladata az iskoláknak és az ifjúság nevelésére hivatott tényezőknek.

A balkáni szocialisták határozottan síkraszálltak egy balkáni föderáció vagy konföderáció létrehozásáért. Közülük az éleslátásúak szem előtt tartották többek között a lakosság nagymérvű keveredését, ami a Balkánon nem teszi lehetővé etnikai határok megvonását. Kiemelkedő helyet foglal el közöttük Svetozar Marković, aki a szabad és egyenjogú népek balkáni föderációja mellett foglalt állást, s különösen az egyenjogúságot biztosító népi öngazgatást támogatta.

Ezeket a törekvéseket fejlesztette tovább Tucović is, akinek a műve — akárcsak Svetozar Markovićé — értékes forradalmi örökség Kommunista Pártunk, illetve a Jugoszláv Kommunista Szövetség számára.

Ezzel szemben a különböző balkáni nacionalisták a népek közötti gyűlölet szításában látják létezésük és tevékenységük értelmét. Ugyanilyen reakciós, sovinszta tevékenységet fejt ki Enver Hoxha, az Albán Munkapárt főtitkára, amikor a népek közötti gyűlölet szítását szorgalmazza. Nemrégiben megjelent *Titoisták* című könyve, nem más, mint

igazságtalanságokból és féligazságokból összetákolt primitív irredenta pamflet, amelyben elhallgatja mindazt, ami valaha is pozitív volt a szerbek, az albánok, a Crna Gora-iak és a macedónok történelmében, szemet hunyva afelett, hogy ezek külön-külön vagy közösen, összehangoltan vagy sem, de mindig ellenállást tanúsítottak a különböző megszállók ellen. Ez jutott kifejezésre az évszázados török hódoltság idején, s ugyanez jellemezte a második világháború idején bekövetkezett fasiszta megszállást. Legnemesebb közös hagyományunkat, a délszláv és az albán nép felszabadító harcát az egymás ellen uszítás jegyében meghamisítják. Enver Hoxha nem ártallja rágalmazni mindazokat a jugoszláv harcosokat, akik valamiként együttműködést alakítottak ki az albán felszabadító erővel a háború alatt vagy azt követően.

Jellemző, hogy *Titoisták* című könyvében az albán közéleti tisztségviselőket feketíti be legjobban, mert az Albániában véghezvitt visszaélései nem terjedtek ki a jugoszláviai albánokra. Mivel ez utóbbiak nem támogatják sztálinista, nacionalista és irredenta politikáját, valamennyiüket árulónak minősíti.

Enver Hoxha meghamisította történelmileg igazolt együttműködésünket, a második világháború és a háború utáni országépítés során létrejött kölcsönös szolidaritást. Kétségszövegbevonhatatlan tény, hogy mind Jugoszláviában, mind Albániában napirendre került a forradalom kérdése, amelyet a második világháború folyamán eredményes közös harccal vittek véghez.

A Jugoszláv Kommunista Párt létrehozása a jugoszláv munkásmozgalom, nemzeteink és nemzetiségeink történelmi szükséglete volt. Az Albán Kommunista Párt létrehozása pedig Albánia nemzetei és nemzetiségei történelmi szükségletéből fakadt. A legnagyobb kölcsönös segítséget az jelentette, hogy mind Jugoszláviában, mind Albániában létrejött a fasiszta megszállók és a hazai árulók elleni felszabadító mozgalom.

Nem vettük, s nem is fogjuk számbavenni a háború utáni anyagi segítséget. Mindez ismeretes, papíron is bizonyítható. Akkor is, most is úgy véljük, hogy természetes a két ország közötti szolidaritás, mint ahogyan a kevésbé fejlettek megsegítése is természetes és kétoldalú hásszonnal jár.

Egyáltalán nem lényeges, hogy egyes káderek a jugoszláv—albán, vagy albán—jugoszláv kapcsolatteremtés során egyik vagy másik ország területén hibákat vétettek. Senki sem vitt még véghez forradalmat hiba nélkül. Ezek a hibák nem befolyásolták döntően sem a forradalom kimenetelét, sem kapcsolatainkat, akkor a megszállók elleni közös és sikeres harc volt a lényeges. A hibákat pedig munkával és egyenjogú együttműködéssel lehet kiküszöbölni. A népek egymástól való elszigetelése és egymás ellen uszítása azonban nemcsak nagy hiba, hanem valóságos bűntény. Nyilvánvaló, hogy a kommunista pártok vezetőségei és a szocialista országok kormányai nem vesznek részt a nemzetek létrehozásában, de progresszivitásuk egyik mércéje a nemzetek közötti egyenjogúság és egymáshoz közeledés fejlesztése.

Az „etnikailag tiszta Kosovo” hangoztatása — merüljön fel az akár más terület kapcsán — egyértelműen reakciós. Nem más, mint az „életér” politikája, amely dicstelen véget ért a második világháborúban. Ez a politika buktatta meg Hitlert, Mussolinit és fasizmusukat. A fasizmus feletti győzelemhez nagymértékben hozzájárultak Jugoszlávia és Albánia népei. Jugoszláviában és Albániában nemcsak szerbek és albánok harcoltak. Nem feledkezhetünk meg arról, hogy a szomszédos Albániában körülbelül 18 százalék nemzetiség él, mint ahogyan Jugoszlávia lakosságának is több mint 10 százaléka sem szláv népesség.

Minden öntudatos szocialista erő legfőbb feladata: egyenjogúságot biztosítani Jugoszlávia és Albánia valamennyi nemzete és nemzetisége számára, lehetővé tenni az ember szabad áramlását a két egyenrangú és -jogú állam, Jugoszlávia és Albánia között. Enver Hoxha irredentái az „etnikailag tiszta Kosovo” és a „Nagy Albánia” jelszavával valójában egy fasiszta ideológia folytatói. Köztudott, hogy „Nagy Albániát” a fasiszta megszállók hozták létre. Az albán nép ezt a fasiszta tákolmányt a saját érdekében döntötte meg. Enver Hoxha tragédiája abban van, hogy a háborúban ennek a harcnak az élén állt, és hogy 1948-tól — Sztálinra hallgatva — ebből a harcból kiábrándult.

Titoisták című könyvében Enver Hoxha a legnagyobb sztálinistának nevezi magát. Egyedül ebben van igaza, mert ilyen sztálinisták manapság már nincsenek. Jelentős terjedelmet szentel a mások szerénytelenségével kapcsolatos pletykáknak, miközben önmagát a végsőkig szerénytelen emberként jellemzi. A forradalmat hibák nélkül vitte véghez, az országot és a pártot tévedések nélkül vezette. Mindenki más tévedett, s most is téved, kivéve őt és tanító mesterét, Joszif Visszarionovics Sztálint. Esményíti Sztálint és annak közvádloóját, Visinszkijt. Azzal kérkedik, hogy tőlük tanulta meg, hogyan semmisítheti meg legközelebbi elvtársait, munkatársait, s azok családtagjait. *Hruscovisták* című könyvében Mehmet Shehu még marxista-leninista példakép, a *Titoistákban* viszont már álkommunista és majdhogy születésétől fogva külföldi kém.

Sohasem avatkoztunk be — s nem is fogunk — a szomszédos Albánia belügyeibe. Tény azonban, hogy az egész világon ez az egyetlen állami vezetőség, amely azzal kérkedik, hogy a sztálinizmus folytatója. Ehhez még el kell mondani, hogy 1948-tól napjainkig számos vezető szembe fordult ezzel az irányvonallal, de valamennyiüket félreállította” a sztálinista módszer. Ez is a *Titoisták* című film egyik igazsága. Természetesen Sztálinnak a Jugoszlávia elleni támadása idején nemcsak Enver Hoxha viszonyult tisztességtelenül Jugoszláviához és pártunkhoz, hanem a kommunista és a munkásmozgalom számos más személyisége is. De szinte mindannyian — a Szovjetunió Kommunista Pártja XX. kongresszusát követően előbb vagy utóbb — együttműködést alakítottak ki a JKP-vel, illetve a JKSZ-szel. Enver Hoxha ezt nem tette meg. Számos vezetőség kért elnézést a JKP és a szocialista Jugoszlávia rágalmazásáért, bár mi ezt nem szorgalmaztuk. Az volt és marad a lényeg

számunkra, hogy a munkás- és kommunista mozgalomban kedvező folyamatok jöjjenek létre. Nem vettük zokon a sértéseket és nem haragudtunk meg, mert tudatában voltunk, hogy a politikában ez a legrosszabb dolog.

Annak idején jelen voltam egy beszélgetésen, amelyet Tito folytatott az egyik kommunista párt vezetőjével, amely a többenél később újította fel velünk együttműködését. Az említett vezető önbírálóan viszonyult korábbi álláspontjához és mind a saját, mind a pártvezetősége nevében elnézést kért. Arra kérte Titót, hogy ne bolygassuk a múltat. Tito erre a következő választ adta: „— Mivel az Önök vezetősége a kapcsolatok rendezése mellett foglalt állást, mi ezt elfogadjuk. Ami a további együttműködést illeti, egyáltalán nincs értelme visszatérni ezekhez az ügyekhez, mert ez megnehezítené az előrehaladást.”

Enver Hoxha megrögzött nacionalista. Nacionalizmusa nem engedi meg, hogy akár említést is tegyen Svetozar Markovićról és Dimitrije Tucovićról, vagy a népfelszabadító háború számos harcosáról — kivéve, ha negatív értelemben beszél róluk. Természetesen ezek a nagy szocialisták nem találnak kedvezőbb fogadtatásra a szerb nacionalistáknál sem.

Közismert, hogy a szomszédos Albánia vezetősége durva sztálinista módon beavatkozik belügyeinkbe, lelkesíti és támogatja az albán irredentizmust. Mi nem veszünk igénybe hasonló eszközöket. Az ő politikai rendszerük rájuk tartozik. Nincs a világon olyan ország, amelynek ne volnának — akár kisebbségi — problémái a szomszédaival. Minden haladó vezetőség és demokratikus politika számot kell, hogy vessen az egyenjogúsággal, mert csak egy ilyen politika válhat eredményessé itthon és nemzetközi téren, csak ennek vannak távlatai.

A „kisebbségi” kérdés — ahogyan a világban mondják — még hosszú időn át gondot fog okozni. Szinte nincs a világban olyan határ, ahol nincsenek nemzeti kisebbségek. Ha minden államvezetés ugyanúgy uszítaná saját népét és a szomszédos országban levő kisebbséget, mint ahogyan Enver Hoxha teszi, akkor a nemzetközi viszonyok a végsőkig kiéleződnének.

A szocialista Jugoszlávia túlhaladta a nemzeti kisebbség fogalmát, mert teljes egyenjogúságot biztosít az ország területén élő valamennyi nemzet és nemzetiség számára. Jugoszlávia aktív részese volt a Helsinkiegyeztetésnek, aláírta dokumentumait, amelyek az európai határok tiszteletben tartását, az országok közötti problémák békés rendezését, a békés és aktív egymás mellett élést szorgalmazzák. A JKSZ a teljes egyenjogúság híve. Nemzetközi téren sikrasszállunk valamennyi nemzet és nemzeti „kisebbség”, illetve nemzetiség szabad fejlődéséért.

A JKSZ létfontosságú érdeke, hogy ezt itthon minél eredményesebben megoldjuk. Ha ez világszerte kedvező irányt vesz, kiváltképp a szomszédainknál, akkor az nagy segítséget jelent számunkra. Egyáltalán nem vagyunk hívei az uszításnak ilyen érzékeny kérdésekben, hanem inkább a problémák kulturált megoldásához vezető megbeszéléseknek. Ez össz-

hangban van a nacionalista törekvések és jelenségek ellen irányuló belpolitikánkkal.

A határ egyik és másik oldalán élő nemzetiségek számára rendkívül jelentős az államközi és egyéb együttműködés, amely minden népnek érdeke. Ilyen értelemben nemcsak a többségnek kell felelősséggel viszonyulnia a kisebbséghez, hanem minden nemzetnek a saját nemzetéhez, más nemzetekhez és nemzetiségekhez is, mert ez minden nemzet egyenrangú érdeke. Minden nép, amely ténylegesen gondoskodni akar nemzetiségéről, igyekszik minél jobb nemzetközi és államközi együttműködést kialakítani.

Kommunista Szövetségünknek és szocialista hazánknak arra kell törekednie, hogy minél jobban érvényesítse nemzeteink és nemzetiségeink teljes egyenjogúságát. A nemzetek és a nemzetiségek egyenjogúságának, testvériségének és egységének az érvényesítése nagy jelentőséggel bír a kommunisták szocializmusért folytatott harcában.

A JSZSZK — a JKP, illetve a JKSZ vezetésével — elvszerűen, demokratikusan és forradalmi hozzáállással oldotta meg nemzeteink és nemzetiségeink, szocialista köztársaságaink helyzetét, a Szerb SZK-án belül pedig a szocialista autonóm tartományokét, amelyek szövetségünk alkotóelemei is. Kiemelt fontosságú feladatunk valamennyiük közös és különálló fejlesztése, mert tudatában vagyunk, hogy amennyiben ezekben a szocialista és öngazgatáson alapuló társadalmi-politikai közösségekben eredményesen fejlődik az öngazgatás, akkor társadalmazhatnak az állami funkciók, illetve elhal az osztályelnyomás eszközét képező állam. Nem ringatjuk magunkat abban az illúzióban, hogy minden társadalmi, nemzeti és nemzetek közötti problémát egyszer és mindenkorra megoldottunk, s hogy ezek többé nem jelentkeznek.

A múltbeli örökség, de még inkább a jelen és a jövő készíti arra Kommunista Szövetségünket és a szervezett szocialista erőket, hogy a munkásosztály történelmi érdekeinek az érvényesítésével állandóan örködjenek a nemzeti viszonyok felett, s a szocialista öngazgatás alapján fejlesszék tovább és szilárdítsák őket: a testvériséget és egységet, valamennyi nemzet és nemzetiség teljes egyenjogúságát.

Fordította *Garay László*